

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин і права

Кафедра германської філології та перекладознавства

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістр

Освітній рівень

Галузь знань 03. Гуманітарні науки
Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 035. Філологія
Шифр і назва спеціальності

Спеціалізація 035.041. Германські мови та літератури (переклад включно)

на тему: Етнокультурні одиниці у мові перекладу

Шифр 20187

Виконала:

студентка 2 курсу, група ФПАмз-20-1 Ю.В. Слюсар
Підпис Ініціали, прізвище

Керівник: проф., доктор філологічних наук Ю.П. Бойко
Вчене звання, науковий ступінь Підпис Ініціали, прізвище

Нормоконтроль: к. пед. н., доцент О.О. Мацюк
Вчене звання, науковий ступінь Підпис Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:

Зав. кафедри Ю. П. Бойко
“ ” _____ 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	Error! Bookmark not defined.
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТ ЯК ЕТНОКУЛЬТУРНА ОДИНИЦЯ	6
1.1. Концепт як категоріальна основа лінгвокультурології	6
1.2. Феномен концепту кольору	12
1.2.1. Особливості палітри кольорів.....	13
1.2.2. Природа кольорів та їх класифікація.....	17
1.2.3.Методи зображення кольорів.....	20
1.3. Метафоричне позначення назв кольорів.....	21
1.4. Фразеологізми та особливості їх функціонування у мові	23
1.4.1. Семантика фразеологічних одиниць	27
1.4.2. Природа фразеологізмів та їх компонентів.....	30
Висновки до Розділу 1	38
РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ	3
КОЛЬОРОНАЗВАМИ У ПЕРЕКЛАДІ НА ЦІЛЬОВУ МОВУ	39
2.1. Назви кольорів у фразеологічних одиницях	39
2.1.1. Фразеологізми-порівняння.....	42
2.1.2. Фразеологізми -метафори.	44
2.1.3. Фразеологізми-метонімії.....	56
2.2. Історико-етимологічний коментар досліджуваних фразеологізмів	59
2.3. Особливості перекладу фразеологізмів, що містять назви кольорів	63
2.4. Передача емоційно-експресивної функції концепту «red» при перекладі	65
2.5. Збереження прагматичного потенціалу концепту «red» при перекладі на українську мову.....	68
2.6.Способи перекладу етнокультурних фразеологізмів на цільову мову	71
Висновки до Розділу 2	75
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	78
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ	90

ВСТУП

Дослідження адекватності перекладу крізь призму лінгвокультурології набуло популярності наприкінці XX – початку XXI століття. Такий підхід забезпечує провідне місце перекладацьким дослідженням, створюючи власний поняттєво-термінологічний апарат, що сполучає в собі лінгвістичні й культурологічні джерела. Основою для такого апарата є поняття, концепту.

Концепт – це процес усвідомлення та розуміння того чи іншого поняття. Найбільший інтерес у плані дослідження представляють концепти, що займають важливе місце в житті етносу. Однак проблеми дослідження окремих концептів у сучасній лінгвістиці «є настільки складними, різноманітними й багатими, що вимагають постійного більш глибокого проникнення в їх сутності». До таких концептів можна віднести концепт «колір».

Феномен кольору – предмет вивчення багатьох фундаментальних наук і складова багатьох мистецтв. Колір відіграє значну роль у житті суспільства. Однак дотепер колір не має загальної концепції в межах однієї науки.

Актуальність цієї роботи зумовлена тим, що в сучасному перекладознавстві усе виразніше відчувається тенденція до максимальної експлікації аналізу процесу перекладу, усе вагомішими стають дослідження різномовних лексичних мікросистем, в основі зіставлення яких лежить спільність понять, та способів відтворення семантики, денотативної і конотативної, окремих одиниць цих систем у перекладі.

Об'єктом дослідження є компоненти фразеологізмів, а саме тих лексем, денотативним значенням для яких є ознака кольору. Увага буде зосереджена на компонентах фразеологізмів, а саме тих лексемах, денотативним значенням для яких є ознака кольору. Такі лексеми мають назву колороніми (від лат. color – колір, гр. *onima* – ім'я).

Предметом дослідження є способи перекладу фразеологізмів з компонентом кольору.

Мета роботи полягає у комплексному дослідженні лексики на позначення кольору в українській та англійській культурах в лінгвістичному аспекті. Реалізація даної мети вимагає вирішення низки завдань, а саме:

- провести аналіз літератури за проблемами дослідження;
- дослідити концепт як категоріальну основу мови;
- визначити культурно обумовлені особливості феномена концепту „колір”;
- розглянути міру психологічного трактування кольору, відображену у фразеологізмах.
- з’ясувати способи передачі міжкультурних особливостей концепту кольору засобами цільової мови;
- встановити найадекватніші шляхи передачі фразеолгізмів із концептом кольору на українську мову.

Методи дослідження – аналіз літературних джерел; критичний аналіз досліджень з даної проблеми; описовий метод; порівняльний та кількісний методи; метод концептуального аналізу.

Наукова новизна роботи полягає у розкритті основних властивостей компонентного складу фразеологічних одиниць, до складу яких входять колороніми.

Теоретична значущість полягає в тому, що ця робота є внеском в дослідження мовних одиниць різного рівня, у визначенні типологічних особливостей англійської мови на лексичному рівні.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання одержаних результатів у лекціях та семінарських заняттях із лексикології сучасної англійської мови, а також спецкурсах «Фразеологічна номінація» та «Когнітивна ономасіологія», а також на заняттях із практики перекладу.

Структура роботи. Дослідження складається із вступу, двох розділів із висновками до кожного з них, списку використаної літератури, та додатків.

У **Вступі** визначаються об'єкт та предмет дослідження, мета та основні завдання, визначається наукова новизна, теоретична та практична значущість роботи, вказуються основні методи дослідження.

У **першому розділі** розглядаються поняття концепту, феномен концепту кольору, природу кольорів.

Другий розділ вміщує основні положення теорії та практики перекладу дібран, сюди включені особливості вживання та передачі концепту «red».

РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТ ЯК ЕТНОКУЛЬТУРНА ОДИНИЦЯ

1.1. Концепт як категоріальна основа лінгвокультурології

Нова галузь знання – лінгвокультурологія – створює власний поняттєво-термінологічний апарат, що сполучає в собі лінгвістичні й культурологічні джерела. Перші спроби рішення цієї проблеми знаходять своє відбиття в працях В. Гумбольдта, що базуються на наступних концепціях: 1) матеріальна й духовна культура втілюються в мові; 2) усяка культура національна, її національний характер виражений у мові за допомогою особливого бачення миру; мові властива специфічна для кожного народу внутрішня форма; 3) внутрішня форма мови – це вираження «народного духу», його культури; 4) мова є сполучна ланка між людиною й навколишнім його світом.

У мові знаходять своє відбиття і формуються цінності, ідеали та установки людей, те, як люди думають про світ і про своє життя в цьому світі.

Найважливіша функція мови полягає в тому, що вона зберігає культуру та передає її з покоління в покоління. Саме тому мова відіграє вирішальну роль у формуванні особистості, національного характеру, етнічної спільності, народу, нації. Як відомо, у різних мовах існують спеціальні терміни для позначення об'єктів матеріальної культури (наприклад, їжа, напої). Наявність таких термінів пов'язане з існуванням особливих звичаїв, особливостями системи цінностей, характерної для даної культури.

Основою поняттєво-термінологічного апарата для лінгвокультурології є поняття концепту, який можна розглядати із двох сторін: як лінгвістичне і філософське поняття.

Н. Арутюнова трактує **концепт** як поняття повсякденної філософії, що є результатом взаємодії ряду факторів, таких, як національна традиція, фольклор, релігія, ідеологія, життєвий досвід, образи мистецтва, відчуття й система цінностей. Концепти утворюють «свого роду культурний шар, що є посередником між людиною й світом» [10, с. 34-38].

Як лінгвістичне поняття, **концепт** дає можливість розглянути ідеальні ментальні сутності, тобто ті одиниці, за допомогою яких ми мислимо про світ, ментальні утворення, що становлять категоріальну основу мови і що створюють узагальнений образ слова, об'єктивуючи модель свідомості.

Одним з перших у світовій лінгвістиці звернувся до дослідження концептів С. Аскольдов, який вважав, що найбільш важливою функцією концептів є функція заступництва, тому що, будучи розумовим утворенням, концепт у процесі думки заміщає безліч предметів того самого роду. Концепт може заміщати як реальні предмети, так і деякі сторони предмета або реальні дії.

Д. Лихачов, продовживши міркування С. Аскольдова, запропонував вважати **концепт** «алгебраїчним вираженням значення, яким носії мови оперують в усному й письмовому мовленні» [54, с.19].

Таким чином, у руслі досліджень С. Аскольдова і Д. Лихачова процес утворення концептів можна представити як процес спрощення сприйнятої різноманітної дійсності. Однак дотепер немає єдиного визначення цього терміна. Одні вчені під концептом розуміють деякі підстановки значень, сховані в тексті «заступники» безлічі предметів, що полегшують спілкування й тісно пов'язані з людиною і її національним, культурним, професійним, віковим досвідом [54, с. 56-58] .

А. Вежбицька розрізняє **концепт-мінімум**, **концепт-максимум** і **енциклопедичний додаток** (доповнення) [18, с. 27-28].

Концепт-мінімум – це неповне знання смислу слова (мовцеві відома реалія, але далеко не все, що її стосується; у життєвій практиці вона для нього не є важливою або ж він з нею ніколи не стикався).

Концепт-максимум охоплює всебічне (повне) знання мовцем смислу слова (реалія йому відома в усіх аспектах), у тому числі енциклопедичні відомості, професійні знання про реалію. Так, якщо для мешканця України концепт «яблуко» є концептом-максимумом, то концепт «квіви» є концептом-

мінімумом (мовці не знають, на кущі чи на дереві ростуть ці фрукти, як ці рослини доглядають, як вони цвітуть, коли дозрівають плоди тощо).

Деякі вчені вважають, що концепт – це все те, що ми знаємо про об'єкт.

На думку інших, концепт – це об'єкт із світу «Ідеальне», що має ім'я й відбиває певні культурно-обумовлені знання людини про світ «Дійсність» .

В «Короткому словнику когнітивних термінів» визначення терміна:

«Концепт – це оперативна змістовна одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи й мови мозку... всієї картини світу, відбитої в людській психіці» .

Слова **концепт** і **поняття** однакові тільки за своєю внутрішньою формою: у перекладі з латинського *conceptus* означає «поняття», від дієслова *concipere* «зачинати», що буквально означає «поняття, зачаття»; поняття від древнє – російського дієслова *пойти* «схопити, взяти у власність» буквально значить те ж саме. У наукових працях іноді ці слова виступають як синоніми.

Принципова відмінність *концепту* полягає в тому, що він, будучи основою дослідження мови й культури, сам не знаходиться ні в мовній, ні в культурній сферах, ні в них обох одночасно. Концепт є ментальна одиниця, елемент свідомості.

В усіх концептах складаються ідеї, які виникали в різний час і в різні епохи.

Ю. Степанов «концепт – це ніби згусток культури у свідомості людини; те, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини. І, з іншого боку, концепт – це те, за допомогою чого людина сама входить у культуру, а в деяких випадках і впливає на неї».

На відміну від понять, концепти мисляться й переживаються. Концепти – це предмет емоцій, симпатій і антипатій, а іноді й зіткнень.

Концепт можна розглядати як модель або конструкт, що заміщає об'єкт дослідження та створений з метою його вивчення. Опис сукупності концептів сприяє моделюванню системи цінностей.

Образна складова концепту зв'язана зі способом пізнання дійсності.

Можна виділити деякі властивості концепту:

- Концепт – це ментальна репрезентація, що визначає взаємозв'язок речей між собою;
- Концепти – це ідеальні образи;
- Концепт обов'язково позначається словом.

Концепти існують і в індивідуальній свідомості особистості, і в колективній свідомості групи. Концепти є одиницями свідомості й інформаційної структури, що відбиває людський досвід.

Варто сказати, що індивідуальні концепти різноманітніші, ніж колективні, тому що «колективна свідомість і досвід є не що інше, як умовна похідна від свідомості й досвіду окремих індивідів, що входять у колектив».

Таким чином, *концепт* – це «одиниця, покликана зв'язати воєдино наукові вишукування в області культури, свідомості й мови, тому що він належить свідомості, детермінується культурою в мові».

Концепти займають важливе положення в колективній мовній свідомості, і тому їхнє дослідження стає надзвичайно актуальною проблемою.

Можна констатувати, що нині існує декілька різновидів концептуального аналізу (словосполучення концептуальний аналіз набуває функції терміна, і концептуальний аналіз можна якоюсь мірою трактувати як метод когнітивної лінгвістики). Як правило, концепти досліджуються на основі сполучуваності, переважно предикативної, рідше атрибутивної, комплементарної, а інколи враховуються різноманітні широкі мовні контексти (фольклорні, художні, публіцистичні та інші твори). Уже досліджено чимало соціально-політичних, ідеологічних, філософських, культурних, ментальних, міфологічних концептів: «свобода», «справедливість», «істина», «доля», «душа», «дух», «серце», «шлях», «жінка», «чоловік» тощо (дослідження Н. Арутюнової, Т. Булигіної, О. Шмельова, К. Рахіліної, Т. Радзієвської, Г. Яворської, С. Жаботинської та ін.).

Серед різних методик концептуального аналізу вирізняються етноцентрична концепція А. Вежбицької, яка виходить із того, що значення

зумовлене ментальністю певного етносу. Кожна мова специфічна, в ній відображений своєрідний національний характер. Способи концептуалізації світу закладені в мові. Завдання лінгвіста – реконструювати властивості національного характеру через мову. Оскільки різні мови концептуалізують світ неоднаково, то через зіставлення мов виявляються відмінні концептуальні структури світу. Однак концептуальні структури не є статичними [18, с. 56-59].

Мовознавці, аналізуючи соціально-політичні й ідеологічні концепти типу «свобода», «справедливість» тощо, які є ціннісними категоріями суспільної свідомості, встановили кореляції між історичними змінами у значенні цих концептів і змінами суспільних ідеологій.

Кожен концепт пов'язаний з деякими іншими концептами, і разом вони утворюють домени, тобто фони, із яких вичленовується концепт. Так, концепт «дуга» сприймається з опорою на уявлення про коло, концепт «гіпотенуза» – з опорою на поняття про трикутник. Співвідношення між концептом і доменом Р. Лангакер інтерпретує в термінах профіль і база. Він вважає, що семантику можна зображати у вигляді схем, де виділена жирною лінією чи іншим знаком частина буде профілем мовної одиниці, а все інше – її базою.

Для «gone» профілем є результативний стан, а все інше (рух, переміщення) – базою.

Упорядковане поєднання концептів у свідомості людини становить її концептуальну систему. Ці концепти можуть бути картиноподібні й мовоподібні. Концептосистему, таким чином, не можна зводити до ментального лексикону, тобто системи вербалізованих (ословлених) знань, яку ще називають внутрішнім лексиконом, тезаурусом, мовною пам'яттю. Концептосистема і ментальний лексикон перебувають у відношенні «ціле – частина», оскільки концептосистема – це єдиний рівень представлення знань, що поєднує мовну, сенсорну й моторну інформацію.

Концептосистема не є стабільною. Навпаки, вона динамічна, весь час змінюється під впливом постійного процесу пізнання. Водночас слід зазначити:

концептосистеми в різних людей не збігаються, що залежить не тільки від їхнього інтелектуального рівня, а й від життєвої практики.

Компонентами концептосистеми є **фрейми**. Фрейм (від англ. frame «каркас, остов», «будова, структура, система», «рамка», «окремий кадр фільму» та ін.) – це структура, що репрезентує стереотипні, типізовані ситуації у свідомості (пам'яті) людини і призначена для ідентифікації нової ситуації, яка ґрунтується на такому ж ситуативному шаблоні.

Поняття фрейму введено М. Мінським у 1974 р. За Мінським, «фрейм – це ієрархічно впорядкована репрезентація певної стандартної ситуації дійсності. У пам'яті людини зберігається великий набір різноманітних фреймів, які актуалізуються під час сприймання нових сцен. Як і вся концептосистема, фрейм має мовну й позамовну сутність. Він репрезентує у свідомості людини стереотипну ситуацію і зв'язки цієї структури з деякими іншими видами інформації, наприклад, як користуватися фреймом і що робити, коли певні плани не здійснилися. Фрейм не є закритою структурою. Він може доповнюватися шляхом поглиблення інформації про ситуацію, образного (символічного, метафоричного та ін.) уявлення про неї»[59].

Ідея фреймів знайшла своє застосування в дослідженні механізмів розуміння природної мови. Ч. Філлмором уведено поняття інтерпретувального фрейму як інструмента опису семантики лексем, граматичних категорій та тексту[86]. Фреймовий аналіз застосовується до аналізу розуміння смислу зв'язного тексту. Зокрема, він розрізняє два різновиди фреймів – сценарії та плани. Сценарії описують стандартні, типові ситуації в їх розвитку. До сценаріїв входять назва ситуації, імена учасників ситуації, перелік причин виникнення ситуації та набір сцен (певних дій). Плани служать для встановлення причинно-наслідкових зв'язків між сценаріями (послідовності дій). Вони складаються зі сцен і сценаріїв, які ведуть до певної мети.

У багатьох працях когнітивістів використовуються поняття **фігури і фону**, запозичені з гештальтпсихології. Л. Талмі, який увів ці терміни в лінгвістику [87], звернув увагу на те, що звичайно, наприклад, кажуть *човен біля верби*,

автомобіль поруч з будинком, а не верба біля човна, будинок поруч з автомобілем. Рухомі об'єкти у просторі й часі – це фігури, а нерухомі – фон. Фігури, маючи просторові й часові межі (об'єкт на фоні простору, факт на фоні процесу), тяжіють до визначеності (англійською мовою не можна сказати *A table is near the wall*, а тільки *The table is near the wall*).

Отже, фоном є нерухомі, громіздкі об'єкти, не обов'язково визначені (певні) і які часто не мають просторових і часових меж.

1.2. Феномен концепту кольору

Феномен кольору цікавив людство з давніх-давен. Люди намагалися пояснити це явище, з'ясувати його дію на мозок і психіку. Спроби розробити теорію кольору сягають ще часів Платона: «у Платона – колір... четвертий елемент відчуття. Особливо треба відзначити те, що він знає основу вчення про кольори та світлотіні», зазначає Й. Гете [24,с.145]. Ґрунтовно колір як фізичне явище описав І. Ньютон. Саме він виділив у спектрі 7 основних кольорів, виміряв довжину різних світлових хвиль, які і викликають кольорові відчуття. Однак говорити про колір як щось визначене не можна, це зумовлено неоднаковим сприйманням даного явища різними людьми [цит за: 19,с.23]. Великим кроком в області кольорознавства стало вчення Й.В.Гете про колір. Ось як він пояснює природу кольору: «кольори – діяння світла, діяння і страждання. В цьому розумінні ми можемо чекати від них розкриття природи світла. Кольори і світло стоять, правда, в самому точному взаємовідношенні один з одним... Колір є закономірною природою по відношенню до відчуття зору» [24,с.125,131-132]. Німецький філософ піддає критиці певні положення ньютонівської теорії; і «хоча критика законів, відкритих Ньютоном, базувалась у Гете не на фізичній основі і в цьому розумінні була позбавлена наукової доведеності, вивчення зв'язку «світло-колір-емоція» було великим його досягненням» [28, с.114].

Вивченням фізичних якостей спектральних кольорів займається кольорознавство. А вивчення психологічного впливу певних сполучень кольорів – кольорових гармоній – складає предмет естетики кольору.

В психології розробкою характеристик основних кольорів займався М. Люшер. Нас буде цікавити сприйняття кольору різними народами та психологічне його трактування. Адже ми розглядаємо вплив тих чи інших характеристик кольору на утворення мовних одиниць.

Багатство барв навколишнього світу своєрідно відображається в мові. Як зазначає у своїй статті А.Порожнюк, не в усіх мовах існує однакова кількість назв на позначення кольору. Навіть деякі основні кольори спектра не завжди мають окремі назви. Так, наприклад, в англійській мові існує одна лексема (blue) на позначення синього та блакитного кольорів. А червоний, оранжевий та жовтий у мовах африканських народів здебільшого мають одну лише назву. Кожна мова має свій спосіб «членування» спектра. Тобто колір пов'язаний з історією народу, його культурою, побутом, традиціями тощо [65,с.28].

Символізові кольорів О.О.Потебня приділив увагу у своїх дослідженнях[65; 67; 68].

Отже, для з'ясування певних питань, поставлених у даній роботі, необхідно звернутися до символічних значень кольорів та їх психологічної характеристики.

1.2.1. Особливості палітри кольорів. Дослідженням мови поетичних творів... встановлено, що основу палітри фарб складають живописні означення «**чорний – червоний – білий**» [33,с.66]. Дослідження фразеологізмів, до складу яких входять колороніми, також підтверджує думку про те, що лексеми на позначення червоного та білого кольорів зустрічаються якнайчастіше.

Чорний, як і **білий**, не входить до кольорів спектра, тому деякі психологи (зокрема М.Люшер) ними ігнорують. Однак Й.В.Гете надає їм особливої ваги, ототожнює їх зі світлом і мороком. Вони є першоосновою утворення всіх інших кольорів: «для виникнення кольору необхідні світло і морок» [24, с.133].

Характерною особливістю **чорного кольору** є те, що для всіх народів він символізує «погане». В західній традиції це смерть, траур, скорбота, меланхолія, приниження, руйнування. В східній – Ворота Пекла [12,с.23].

В чорному кольорі є завершеність. **Чорний** –«верхівка» темноти – агресивна наполегливість, протест проти своєї долі, абсолютна відмова. Як правило, чорний колір викликає страх (чорна людина, чорний диявол, чорна богиня Калі – у індусів, чорні прапори піратів, чорна кицька). Цей колір символізує пітьму і таємницю. А в пітьмі – заперечення світла [26,с.21].

Однак не завжди чорний – символ зла. Відомо, що в деяких східних країнах цей колір означає траур. Це і колір покаяння. Доведено, що чорний, як і білий, захищає від дії шкідливої енергетики. Ось чому представники духовенства різних країн і вірувань носять чорну одіж [21,с.21]. «Кольором честі... назвав чорний колір... китайський імператор Цинь Шихуан» [26,с.21].

Як бачимо, серед тлумачень даного кольору переважають ті, що мають негативний зміст. Так як ми розглядаємо фразеологізми англійської мови, то до уваги будуть братися традиції західної культури.

Повною протилежністю чорного кольору є білий. У слов'ян білий походить від світла та вогню. **Білизна** – символ краси, любові [21]. На заході цей колір означає святість, чистоту, відвертість, спокій, тріумф духа над плоттю. В той час у східній традиції білий – символ неба, траур [12,с.23]. Взагалі, цей колір – це кінцевий пункт яскравості та світла, панування добрих сил.

Червоний, поряд із синім та зеленим, з точки зору фізики, – основний колір світла [21]. До цих трьох додається ще жовтий. Дані чотири кольори не сприймаються як суміші [2].

Колір вогню, або ж червоний, діє на людину збудливо, хвилююче. Деяких він просто дратує. Однак в більшості випадків люди добре ставляться до червоного кольору [9,с.21].

Для українського народу, як і для деяких інших, здавна були і залишались улюбленими кольори червоної гами [65,с.28].

Червоний збуджує, а тому імпонує глядачу. Тому одіж королів, кардиналів була червоною [56]. В одязі духовенства цей колір символізував могутність Бога-Отця. Збуджуючі якості червоного кольору пов'язані з тим, що він асоціюється із пристрастю. Будучи сонячним, теплим, вогняним кольором, він не тільки гріє, а й обпалює. Багряний символізував відчайдушне самозабуття, кохання. Хоча невинності в цьому було мало – червоні плаття, як правило, носили куртизанки [9, с.21].

З точки зору психології червоний означає бажання і різноманітні схильності та прагнення. Це також прагнення отримувати результати, досягати успіху. Це жадібне бажання всього того, що може сприяти насиченості буття і повноті досвіду. Це всі форми життєвості і сили [56,с.342].

Символічне використання червоного кольору можна спостерігти в повсякденному житті: червоне світло світлофора примушує водіїв зупинитися; на підприємствах цей колір означає заборону та безпосередню небезпеку[12,с.23].

Отже, червоний колір означає вогонь, кров, життя, пристрасть, любов, екстаз, мучеництво, честь.

Синій колір пов'язаний з фізичною потребою в спокої і з психологічною потребою в задоволеності [26,с.20]. **Темно-синій** викликає повний спокій. Ніщо так не заспокоює і не охолоджує, як гама синьо-блакитних тонів [57,с.58]. Споглядання синього кольору може сприяти сну. Синій – колір неба, отже, це символ вірності (небо не змінює свого кольору), схильність до традицій, постійність, відданість вічним цінностям і спогляданню [56,с.337]. Як правило, він асоціюється з мудрістю, інтуїцією, є кольором синього птаха [26, с.20]. Однак синій виникає біля темряви [26,с.21], і цей факт певною мірою впливає на характеристику цього кольору. Наближаючись до чорного, він набуває відтінку нелюдського смутку [56,с.10], може спричинити депресію.

Таким чином, в західній культурі **синій** означає чистоту, мир, мрію, істину, інтелект, благочестя, мудрість, непорочність [12,с.23].

О.О.Потебня вважає, що **зелений колір** рідниться зі світлом та вогнем «у рідкій малоросійській формі *грянний* . Отже, за спорідненістю зі світлом (золото і горіти) зелений колір повинен мати ті ж значення, що і світло; але він означає лише молодість, красу і веселість» [67]. Таке значення зеленого не лише у слов'ян. Взагалі західна традиція трактує його як символ весни, тріумф життя, природи, молодість, веселість, процвітання [12,с.23]. Зелений нагадує нам про юність, цвітіння, надію та радість.

Протиріччя в психологічному тлумаченні містить у собі **жовтий колір**. З одного боку, – колір сонця та сонячного проміння, колір весняних кульбабок, надії. Він сприймається як світлий, яскравий, збуджуючий, а тому – зігріваючий [56, с.25]. З жовтим пов'язаний стан розкнутості, зміни і стану розвитку. Він виражає основну психологічну потребу – розкриття надії в душі [26, с.21].

Однак, з іншого боку, **жовтий** буває нав'язливим і зухвало неспокійним [26, с.21]. У європейців жовтий завжди вважався кольором зради. Існувала думка, що у тих, хто заздрить та ревнує, відбувається розлиття жовчі, а тому жовтіє шкіра та білки очей [9, с.21]. Взагалі у західній традиції жовтий означає ревності, інтелект, інтуїцію, славу, багатство, розкіш [12, с.23].

Що стосується **коричневого кольору**, то це - суміш червоного, жовтого і чорного. Втративши життєдайну силу червоного, коричневий символізує тілесні відчуття та потреби [26,с.21]. Символізуючи покарання, деградацію, відречення від світу, він є земним кольором [12, с.23].

Сірий – нейтральний. Він повністю позбавлений будь-яких стимулюючих чи психологічних тенденцій. Сірий – це взагалі не територія, на якій можна жити; це тільки межа: межа – як нейтральна смуга [56, с.34].

Таємним і чуттєвим є **фіолетовий колір**. Будучи поєднанням червоного (чоловічого) та синього (жіночого), фіолетовий не так просто зрозуміти [56, с.16]. У сакральній символіці це колір духовного начала, покаяння, покори. Східна традиція розглядає його як основу всього суцього [12,с.23].

Отже, ми розглянули психологічне тлумачення тих кольорів, які зустрічаються у компонентному складі фразеологізмів англійської мови.

1.2.2. Природа кольорів та їх класифікація. Існує безліч класифікацій кольорів. Лінгвісти, мистецтвознавці, психологи класифікували кольори й відтінки відповідно до тих чи інших характеристик. Нижче розглянуто найбільш вдалі характеристики.

1. **Первинний колір** (*primary colour*) не можна створити змішуванням інших кольорів. В результаті змішування первинних кольорів виникають всі інші кольори і відтінки. До **первинних кольорів належать червоний, жовтий і синій**. Суміш цих трьох кольорів дає нам чорний.

2. **Вторинний колір** (*secondary colour*) створюється шляхом змішування двох первинних кольорів. Червоний і жовтий дають помаранчевий, жовтий і синій – зелений, синій і червоний – фіолетовий.

3. **Проміжний колір** (*intermediate colour*) виникає при змішуванні первинного і вторинного кольорів. Наприклад, синьо-зелений.

4. **Комплементарними кольорами** (*complementary colour*) називаються ті кольори, які знаходяться один навпроти одного у хроматичному колі. Наприклад, комплементарним для червоного кольору є зелений (суміш синього і жовтого), для синього – помаранчевий (суміш жовтого і червоного).

5. **Теплі кольори** (*warm colours*) – це кольори від жовтого до фіолетового.

6. **Холодні кольори** (*cold colours*) – кольори від бузкового до жовто-зеленого. (див. додаток Б)

Оригінальними є дослідження Джонатана Вайноуера з Массачусетського технологічного університету. Він відкрив неочікуваний зв'язок між лінгвістикою і фізіологічним сприйняттям кольору. Його зацікавило, чи впливають на сприйняття кольору особливості рідної для людини мови і чи можна на основі цього зробити висновки щодо психології нації.

Відомо, що кольори поділяються на певні групи в залежності від їх психологічного впливу на людину.

1. **Стимулюючі (теплі) кольори**, що сприяють збудженню й діють як подразники:

а) *червоний, ясно-червоний* (crimson, scarlet, vermillion) – вольовий, життєстверджуючий;

б) *жовтогарячий, помаранчевий* (orange, apricot, marigold) – теплий, затишний;

в) *жовтий, лимонний, золотавий* (yellow, lemon yellow, pale yellow) – контактуючий, променистий.

2. Дезінтегруючі (холодні) кольори, що зменшують роздратованість:

а) *фіолетовий, бузковий, лавандовий* (violet, prune) – глибокий, важкий;

б) *синій, індиго, кобальтовий* (blue, marine, sapphire blue) – підкреслює дистанцію;

в) *блакитний, лазуровий, бірюзовий* (sky-blue, azure, turquoise) – спрямовує до простору;

г) *синьо-зелений* (blue-green) – підкреслює рух, мінливість.

3. Пастельні кольори:

а) *рожевий* (pink, flesh colour) – ніжний, справляє враження деякої таємничості;

б) *ліловий* (lilac, amethyst) – замкнутий, ізольований;

в) *сірувато-блакитнуватий* (blue-gray, pastel) – стриманий.

4. Статичні кольори, здатні врівноважити:

а) *власне зелений* (green, malachite green) – вимогливий, освіжаючий;

б) *маслиновий* (olive green) – заспокійливий, пом'якшуючий;

в) *жовто-зелений* (mustard-yellow) – оновлюючий;

г) *пурпурний* (purple, magenta) – вишуканий, претензійний.

5. **Кольори глухих тонів**, які не викликають роздратування (*сірий, grey*), гасять його (*білий, white*), допомагають зосередитися (*чорний, black*).

6. **Теплі темні тони** (коричневі), що стабілізують роздратування, діють інертно:

а) *охра* (yellow and red ochre) – зменшує зростання роздратування;

б) *коричневий, землястий* (brown, sallow) – стабілізуючий;

в) *темно-коричневий* (umber) – пом'якшує збудливість.

7. **Холодні темні кольори**, що ізолюють і придушують роздратування (*темно-сірі, чорно-сині, темні зелено-сині, dark_ grey, pitch-black, jet-black, deep black*).

Джонатан Вайноуер звернув увагу на те, що в українській та російській мовах є два різні слова «*блакитний*» і «*синій*», тоді як у англійській, французькій та ряді інших мов для позначення обох кольорів використовується лише одне слово (*blue, bleu*). Правда, якщо потрібно точніше передати відтінок, вживаються словосполучення «*light blue*» і «*bleu clair*».

За результатами дослідів, під час яких людям показували на екрані три квадрати, зафарбовані в один із 20 відтінків синього, виявилось, що носії слов'янських мов на 10% швидше відрізняють синій від блакитного [12; 6]. Вперше було доведено, що мова спілкування впливає на сприйняття кольору людиною. Завдяки подібним дослідом і користуючись характеристикою кольорів за їх психологічним впливом на людину, можна зробити висновки про менталітет нації. Виділення блакитного кольору як окремого свідчить про те, що україномовні люди є більш врівноваженими і спокійними.

За В.Г.Гаком [23], серед кольорів виділяються **основні**:

- кольори спектра – червоний, помаранчевий, жовтий, зелений, блакитний, синій та фіолетовий;
- інші найважливіші кольори – білий, чорний, сірий, коричневий.

Поля **основних** кольорів у англійській та українській мовах співпадають, за виключенням блакитного та синього, яким у англійській мові відповідає *blue*.

Серед основних кольорів можна виділити невелику групу **ядерних** – найбільш розповсюджених і вживаних назв кольорів в даній мові. До ядерних відносяться ахроматичні, так звані «безколірні» кольори [24],: білий і чорний (а в українській мові і сірий), а також червоний, зелений, синій, жовтий.

Також виділяються **специфічні** назви кольорів, що стосуються лише певних предметів [26]. У англійській та українській мовах є кольори, що позначають масть коней: вороний, сивий, гнідий, буланий, красий, чубарий; *roan* (чалий), *bay* (гнідий), *light-bay* (буланий), жовторябий (*spotted on yellow*

background), у латках (*blotched, piebald, dappled*), у яблуках, у яблука, яблукатий (*dappled, piebald*) і т.д. (див. додаток В)

Спеціальними прикметниками також позначають колір волосся людини (рудий – *red-headed, redhead*), (сивий – *gray-haired, gray-headed*), (русий – *blond, fair-headed*), (білявий – *blond, blonde*), її очі (карі – *hazel, dark brown*, блакитні – *azure, sky-blue*), колір шкіри (смаглявий, загорілий – *bronze, tanned*, блідий – *pale, wan, pallid*, тілесний – *flush, carnation, natural, nude*, хворобливожовтий – *sallow*). (див. додаток В)

У мові з'являються все нові і нові назви **відтінків**, які даються за кольором рослин (*citrine, mustard, eggplant, plum*), мінералів (*ruby, amethyste, amber*), різноманітних речовин (*sandy, sand, coral*). (див. додаток В)

Відтінки дуже нерівномірно розподіляються по мовах. Подекуди доволі розповсюджена назва кольору в одній мові не має повного відповідника в іншій. Частота вживання назв основних кольорів і кількість відтінків того чи іншого кольору не збігаються у англійській та українській мовах.

1.2.3. Методи зображення кольорів. Частіше за все назви кольорів є вмотивованими. Наприклад, *червоний* колір отримав свою назву, бо червона фарба виготовлялася із особливого виду хробаків (червів). Назва *«рожевий»* – від застарілої назви троянди (рожі), *малиновий* – від назви ягоди, *зелений* – від старовинної назви будь-якої трави (зілля), *бузковий* – від назви рослини [79, с. 9].

Деякі назви кольорів створені шляхом калькування з іншої мови. *Калькування* (від фр. *calque* «копія») – копіювання іншомовного слова за допомогою свого, незапозиченого матеріалу; поморфемний переклад іншомовного слова [43]. Таким чином, наприклад, було отримано назву *помаранчевого* кольору в українській мові (у французькій мові *couleur orange* – дослівно апельсиновий, помаранчевий колір) Часто назви кольорів є запозиченими з іншої мови: французькі *bleu, blanc, brun, gris* (з германських мов), російські *лиловий, фіолетовий, палевий*, українські *оранжевий, бордовий, бежевий* (з французької).

Треба відзначити також способи зображення відтінків, для яких немає спеціального словесного позначення [23]. В першу чергу, це, звісно, використання дослівного перекладу з аналітичним позначенням кольору за допомогою слова *кольору*. Але основним засобом передачі відтінків є модифікація основного кольору.

Для уточнення кольору використовуються:

- суфікси інтенсивності (*синюватий, жовтуватий, червонуватий,*);
- спеціальні слова, що уточнюють колір (*light, dark, deep, темно-, блідо-, яскраво-* тощо);
- метафоричне вказування на предмет, що має такий самий відтінок (*білосніжний, snow-white*);

До того ж, відтінок, що має назву в одній мові, може залишитися без неї у іншій. В цьому випадку відтінки не відокремлюються від основного кольору і не відрізняються між собою. Дуже часто одному українському прикметнику відповідає одразу декілька англійських назв, що відрізняються між собою за відтінками чи спеціалізацією (особливі назви кольорів тканин, обличчя і т.д.). Наприклад: *рожевий – pink, rose-coloured; rosy; бузковий – lilac, light violet; фіолетовий – purple, violet; малиновий – crimson, raspberry pink.*

Порівнюючи переклади, ми часто знаходимо особливе слово, що позначає відтінок у англійському тексті, і посилення на загальний колір чи його модифікацію – в українському.

Загалом, зображення відтінків, що не мають спеціального позначення в даній мові, – дуже складна задача. В художній літературі часто взагалі не можна використовувати пояснення, і перекладачі, будучи не в змозі точно перекласти назву відтінку, передають його лише приблизно.

1.3. Метафоричне позначення назв кольорів.

Нерідко назви кольорів і відтінків позначаються метафорично – шляхом порівняння з предметом, що має відповідний відтінок (*небесного кольору,*

кольору крові) [33, с. 160]. З часом такі метафоричні означення можуть закріплюватися у мові і входити у загальну гамму кольорів: *вишневий, рожевий* стали вже звичними прикметниками кольору; вирази на кшталт *сталевого кольору* теж перетворилися на стійкі аналітичні позначення.

Зробити точний переклад назви кольору дуже складно. Для вдалого виконання цієї задачі необхідно знати основні засади з теорії перекладу, що стосуються підбору слів. Вибір слова – одне з найважливіших і найскладніших питань практики перекладу – висвітлюється в коментарях лінгвістів по-різному, в залежності від поставленої задачі. Вибір слова може залежати як від багатозначності українського чи англійського слова, так і від наявності синонімів, що мають приблизно одне й те саме значення. В першому випадку можна припуститися більш грубих помилок, але друге завдання (підбір синонімів) є складнішим [23].

Є кілька типів відповідників [55, с. 21]:

- а) узуальні чи словникові відповідники (*red – червоний; green – зелений;*);
- б) аналоги або варіативні відповідники (*пудий – ginger, rust-coloured, reddish-brown; блакитний – ligh-blue, sky-blue, cyan;*);
- в) адекватні заміщення.

Щодо третього типу, то варто зазначити, що адекватне заміщення використовується тоді, коли ні в якому разі не можна втрачати зв'язок з метафорою, за допомогою якої той чи інший колір було позначено. Скажімо, автор твору називає колір за назвою квітки, явища чи предмету, незнайомих для українського читача (тут це не просто передача кольору, а важливе порівняння з цією квіткою, явищем тощо). Перекладач повинен відтворити цей колір, не втрачаючи первинного порівняння, але користуючись назвою знайомою і зрозумілою.

Ось чому перекладачі відмовляються від дослівного перекладу метафоричного позначення кольору, що не є загальноприйнятим у даній мові. Вони заміняють його неметафоричним позначенням. Але коли колірною метафора виконує певну стилістичну функцію у авторському тексті, вона

повинна бути дослівно передана у перекладі. При цьому дається вказівка на відомий читачеві колір, і, таким чином, метафоричне позначення виступає як уточнення вже знайомого кольору. В інших випадках незнайомі метафоричні позначення іншої мови перекладачі замінюють на знайому метафору, приносячи в жертву точність передачі відтінку.

Різниця між позначеннями назв кольорів у англійській та українській мовах є помітною і під час зображення інтенсивності кольору [23, с. 169]. В українській мові цей нюанс найчастіше виражається суфіксом - *атий*: *червонуватий*, *сіруватий* тощо. Аналогічний суфікс є і у англійській мові. Це суфікс -*ish*: *reddish*, *greenish*, *blueish*.

У мовленні подекуди можна зустріти повну смислову і структурну відповідність. Але такі випадки трапляються дуже і дуже рідко. Набагато частіше можна зіштовхнутися зі складними позначеннями.

Варто відзначити, що прикметники, які позначають колір, дуже легко набувають пейоративного значення. Порівняймо: *чорний* (black), *чорнявий* (black-haired) і *чорномазій* (blacky).

Загалом, у англійській лексиці відтінки розрізняються більш детально, ніж в українській. Якщо в процесі мовлення потрібно позначити колір, то в українській мові перш за все використовуються прикметники загальних кольорів, а відтінки виражаються за допомогою цих кольорів, шляхом модифікації за допомогою різних морфологічних і лексичних засобів (суфікс -*атий*, уточнюючі слова *яскраво-*, *світло-*, *темно-*, *блідо-*, *тьмяно-* тощо).

1.4. Фразеологізми та особливості їх функціонування у мові

Фразеологізм як мовне явище розглядається нами не лише в лінгвістичному, а й в психологічному контексті. Такий підхід не випадковий. Праці В. Гумбольта, Ф. де Соссюра та О.О.Потебні яскраво засвідчують, що природу мовних явищ слід шукати в психіці людини. На думку О.О. Потебні,

зближення мовознавства з психологією дає можливість «шукати рішення питань про мову в психології, і, навпаки, чекати від досліджень мови нових відкриттів в області психології» [67, с. 39].

Розглядаючи мову як систему знаків, Ф. де Соссюр зазначає, що мовний знак, в свою чергу, є «двобічною психічною сутністю», «обидва боки мовного знаку психічні і пов'язуються в нашому мозку асоціативним зв'язком» [76, с. 71].

Розглядаючи фразеологічні одиниці та назви кольорів (які входять до їх складу – колороніми), ми маємо справу з різними видами мовних знаків.

Вивчення фразеологізмів як мовних одиниць є прерогативою фразеології, статус якої як науки далекий від однозначного вирішення. Як правило, фразеологічний рівень розглядається в мові як проміжний. Він знаходиться на стику лексико-семантичного і синтаксичного рівнів. Невизначеність статусу фразеології пов'язана з відкритим питанням еквівалентності фразеологізмів слову, невизначеності самого терміну, предмета даної науки, та деякими іншими. До вчених, які не виділяють фразеологію як окрему дисципліну, належать Ш. Баллі, В.В. Виноградов, О.І. Смирницький, Є.Д. Поливанов, Л.А. Булаховський. Деякі інші мовознавці роблять спробу виділити фразеологію в окремий ієрархічний рівень мови. До них належать В.Л. Архангельський, М.Ф. Алефіренко, О.В. Кунін та інші.

Ми дотримуємось останньої точки зору. Як зазначає М.Ф. Алефіренко, фразеологізми, «з одного боку, характеризуються всіма основними властивостями, притаманними одиницям мови, а з другого, – відрізняються від інших мовних одиниць тільки їм властивими ознаками». На його думку, об'єднувати лексеми і фраземи в один мовний рівень не можна з декількох міркувань: «тому що синтагматичні зв'язки фразем і лексем мають не мовний, а мовленнєвий характер, і по-друге, тому що фраземи можуть вступати в синтагматичні відношення з синтаксичними одиницями, і тоді слід було б виділяти й неіснуючий синтаксично-фразеологічний рівень» [3, с. 46,48].

Ми акцентуємо увагу на проблемі статусу фразеології з тих міркувань, що саме на основі деяких положень теорії фразеології О.В. Куніна і провадилося дане дослідження[47].

Дискутивним залишається питання про те, коли зародилась фразеологія. Одні схильні вважати основоположником даної науки швейцарського лінгвіста французького походження Ш. Баллі. Відомо, що в своїх роботах з французької стилістики певне місце він відвів опису сполучень слів. Фразеологію ж розглядав як розділ лексикології, бо фразеологізми еквівалентні слову. На думку інших, наука про фразеологізми зародилася тоді, коли В.В. Виноградов дав визначення основних понять, обсягу і завдань фразеології.

Як зазначалося вище, не існує єдиного тлумачення термінів «фразеологія» та «фразеологізм». А ті, що існують, можуть суперечити одне одному.

Більшість мовознавців дотримується широкого визначення терміну «фразеологія» (гр. *phrasis* – «вираз, зворот», *logos* – «слово, вчення») це:

- 1) сукупність фразеологізмів певної мови;
- 2) розділ мовознавства, який вивчає фразеологічний склад мови [43, с. 148]. Більш вузьке тлумачення терміну зустрічаємо у О.В. Куніна: «фразеологія – це наука про фразеологічні одиниці, тобто про стійкі сполучення слів з ускладненою семантикою, які не утворюються за структурно-семантичними моделями змінних сполучень, що їх утворюють» [46, с. 5].

«Оксфордський словник» подає зовсім узагальнене значення: «фразеологія – вибір слів, формулювання» [99, с. 639]. У «Вебстерському словнику» даний термін пояснюється як «спосіб вживання та систематизація слів» [104, с. 753]. У вітчизняних тлумачних словниках знаходимо тлумачення фразеології як «розділу мовознавства, що вивчає усталені звороти мови, фразеологізми» [93, с. 71].

Отже, як бачимо, в англомовних виданнях фразеологія навіть не розглядається, як наука, галузь лінгвістики (на відміну від лексикології: лексикологія – наука про походження та значення слів [104, с. 570]).

О.В. Кунін також звертає увагу на те, що в англо-американській лінгвістичній літературі фразеології присвячена невелика кількість досліджень. Однак в них немає ґрунтовного розгляду основних питань фразеології [46, с. 8]. Таким чином, в нашому дослідженні ми спираємось переважно на праці вітчизняних дослідників. Існування великої кількості робіт, присвячених фразеології саме в нашій країні, значно полегшує здійснення пошуку в межах обраної теми.

Не можна залишити поза увагою сам термін «фразеологізм», оскільки він, по-перше, є предметом фразеології як науки, а, по-друге, – об'єктом нашого дослідження. Різні лінгвісти вживають різноманітні терміни (фразеологічна одиниця, фразеологізм, фразема, ідіома, фразеологічний зворот, стійке словосполучення та ін.) для позначення одного і того ж поняття.

Як правило, поняття «фразеологічна одиниця» та «фразеологізм» ототожнюються. Інші терміни можуть розрізнятися (як правило, це залежить від різниці у класифікаціях фразеологізмів). В межах стійких зворотів О.І. Смирницький, наприклад, розрізняє фразеологічні одиниці (стилістично нейтральні звороти, які позбавлені метафоричності або ж втратили її) та ідіоми (які базуються на переносі значення, на метафорі). Н.М. Амосова виділяє фраземи та ідіоми. Ідіоми, на її думку, характеризуються цілісним значенням, які на відміну від фразем, є одиницями постійного контексту.

Тлумачення ідіоми В.В. Виноградовим дуже близьке до вищезазначеного. Він стверджує, що ідіоми, або фразеологічні зрощення, характеризуються семантичною неподільністю, абсолютною непохідністю значення цілого з компонентів [20, с. 124].

В англо-американській лінгвістиці термін «фразеологізм» не вживається взагалі. Англійський фразеолог Л.П. Сміт використовує слово *idiom*, яке вживає в його вузькому значенні, «для визначення таких особливостей мови..., які є мовленнєвими аномаліями, що порушують або правила граматики, або закони логіки» [75, с. 10].

«Оксфордський словник» подає тлумачення терміну *idiom* наступним чином: сукупність послідовно зв'язаних слів, які необхідно завчити як єдність, загальне значення якої важко або неможливо зрозуміти, виходячи зі змісту кожного слова [99, с. 156]. У «Вебстерському словнику» дана лексема також багатозначна: *idiom* – мова народу, країни, класу, спільноти чи рідше – особистості; структура звичайних моделей виразів мови; конструкція, вираз тощо, що має значення, відмінне від буквального, або що не відповідає звичайним моделям мови; характерне авторське вживання [104, с. 481].

М.Ф. Алефіренко надає перевагу поняттю «фразема» [4]. В.М. Монін під фразеологізмами розуміє «відносно стійке, відтворюване, експресивне сполучення лексем, яке має цілісне значення» [60].

У цьому дослідженні ми будемо вживати терміни «фразеологічна одиниця» або «фразеологізм», «фразема», «фразеологічний зворот» як синоніми, на позначення семантично зв'язаних словосполучень, які на відміну від схожих із ними за формою синтаксичних структур, не створюються відповідно до загальних закономірностей вибору й комбінації слів при організації висловлення, відтворюються у мовленні у фіксованому вигляді [77]. Знакова специфіка фразеологізмів полягає у тому, що вони не тільки називають позначуване, але й характеризують його, доповнюючи та збагачуючи номінативний інвентар мови оцінно-експресивними засобами, а також засобами здатним и описати такі «подробіці» позначуваного, які не вкладаються у межі лексичної номінації [77]. Слід також зазначити, що серед розмаїття фразеологічних одиниць існують загальні фразеологізми та індивідуально-авторські. Якщо перші включені в словники, то другі, як правило, до словників не потрапляють. Деякі лінгвісти вважають за доцільне створити словники індивідуально-авторських вживань фразеологізмів [58, с. 101].

Отже, до основних рис фразеологізмів належать «відтворюваність у процесі спілкування, «надслівність» і цілісність значення» [71, с.11].

1.4.1. Семантика фразеологічних одиниць. Особливий акцент слід зробити на тлумаченні фразеологічного значення. Беззаперечним є той факт, що

це явище досить складне, воно «обумовлене специфічним відношенням до означуваних предметів чи явищ дійсності, характером внутрішньої образної основи, надслівністю, залежністю між лексичними компонентами фразеологізмів і повністю чи частково переосмисленим їх значенням» [81, с. 18].

Деякі автори схильні приписувати фразеологізму лексичне значення або ж розглядати фразеологічне значення на рівні слова. Як зазначає Л.Г. Авксентьєв, «фразеологізм і слово можуть бути близькими семантично, тобто виражати спільне поняття», однак така спільність є відносною. Фразеологізм і слово якісно відрізняються. Ця відмінність закладена в їх різній природній основі. «Значення фразеологізму може співвідноситися із значенням слова, що виключає їх тотожність» [1, с. 44].

Тут ми безпосередньо стикаємось із теорією еквівалентності. З одного боку, і слово, і фразеологізми є мовними знаками. Мовний знак, в свою чергу, пов'язує поняття і акустичний образ [76, с. 69]. Отже, змінюючи акустичний образ, мовний знак змінюється лише частково, адже поняття залишається незмінним. Швейцарський лінгвіст Ш. Баллі (як зазначає О.В. Кунін) стверджував, що ознакою фразеологічного звороту є можливість або неможливість підставити слово-ідентифікатор [46, с. 12]. В.В. Виноградов також схиляється до думки, що слова та фразеологічні одиниці тотожні. Підтвердження цьому знаходимо у визначеннях типів фразеологізмів: «основною ознакою фразеологічного зрощення є його семантична неподільність..., воно являє собою семантичну одиницю, однорідну зі словом» [19, с. 124]. Існує ще один аргумент на підтвердження теорії еквівалентності. Як слова, так і фразеологізми вносяться у мовлення в готовому вигляді. Але з іншого боку, ототожнюючи слово і фразеологізм, ми мимоволі відносимо останній до сфери лексикології. Але, як було з'ясовано вище, фразеологізми належать скоріше до суперсинтаксичного рівня. Це визначається специфічними властивостями їх семантики та її узагальнено-абстрагуючим характером. Значення фразем формується у процесі складного перегрупування денотативно-конотативних елементів у семантичній структурі слів-компонентів фразеологізму й остаточно завершується інтеграцією

цих переосмислених лексичних значень із граматичними значеннями відповідних синтаксичних моделей [3, с. 46].

Як доводить практика, багато фразеологізмів не мають слів-ідентифікаторів, а можуть ідентифікуватися лише за допомогою змінних словосполучень. В той же самий час фразеологізми надають мовленню емоційного забарвлення. В.М. Мокієнко особливо акцентував увагу на експресивності, як характерній ознаці фразеологізму [59, с. 5]. Як правило, рідко знаходиться слово-еквівалент, яке б такою ж мірою передавало ту виразність, що притаманна фразеологізмам [46, с. 13].

Український фразеолог Л.Г.Скрипник виділяє таку рису фразеологізму як «надслівність», що явно суперечить теорії еквівалентності [71, с. 11].

Таким чином ми схилиємось до думки, що термін «співвіднесеність фразеологізму і слова», запропонований О.В. Куніним, якнайкраще передає специфіку фразеологічних зворотів.

Говорячи про значення фразеологізмів, не можна залишити поза увагою поняття внутрішньої та зовнішньої форми, які О.О. Потебня розрізняв у слові [67, с. 175, с. 183]. Ці дві форми наявні і у фразеологізмові. Зовнішня – це окремий звук, а внутрішня – це і є значення. Зміст внутрішньої форми фразеологізму детальніше розкриває Л.Г. Авксентьев: вона «становить собою взаємодію семантики вільної сполуки із семантикою переосмисленого на її основі фразеологізму і зумовлюється семантичною структурою виразу в цілому» [1, с. 44]. О.В. Кунін пропонує таке визначення внутрішньої форми: «внутрішня форма – це мотивуюча образність мовної одиниці, яка базується на дериваційних зв'язках її значення зі значенням прототипа» [46, с. 149]. Відповідно, розтлумачуючи поняття «значення фразеологізму», фразеолог бере до уваги різні аспекти плану змісту і плану функціонування фразеологізмів і слів. На відміну від значення слова, «фразеологічне значення – це інваріант інформації, яка виражається семантично ускладненими, нарізнооформленими одиницями мови, які не утворюються за породжуючими структурно-семантичними моделями змінних сполук слів» [46, с. 121].

1.4.2. Природа фразеологізмів та їх компонентів. Природа фразеологізмів та компонентів, що входять до їх складу, складна і суперечлива. Спробуємо з'ясувати деякі аспекти, пов'язані з цим питанням.

З проблемою усталеності (стійкості) фразеологізмів пов'язане питання фразеологічного прототипу. На думку В.М. Мокієнка, проблема стійкості фразеологізмів є однією з найгостріших [59, с. 9]. Узагальнюючи дослідження різних лінгвістів у сфері фразеології, український мовознавець М.П. Кочерган зазначає такі ознаки фразеологізми як структурно-семантична стійкість та відтворюваність [43, с. 149].

Фразеологічна стійкість – це «об'єм інваріантності, який властивий різним аспектам фразеологізмів, який обумовлює їх відтворюваність в готовому вигляді» [46, с. 43]. Пояснити це визначення можна таким чином: словосполучення стає фразеологізмом лише тоді, коли воно регулярно відтворюється в мовленні різних людей і зустрічається в багатьох контекстах. Передумовою виникнення фразеологізму є іноді несподіване сполучення слів. З цим пов'язане поняття фразеологічного прототипу, під яким ми розуміємо мовні одиниці, сполучення слів, що стали підґрунтям для утворення фразеологізму. В.М. Мокієнко також стверджує, що більшість фразеологізмів першопочатково були вільними сполученнями [59, с. 16]. Внутрішня форма фразеологічної одиниці визначена її прототипом. Шлях, який проходить зворот, що є фразеологізмом, – це становлення його сталості [46, с. 46].

Неодноразово ми будемо звертатися до терміну «нарізнооформленість». Поняття «цілооформленість» та «нарізнооформленість» були запропоновані О.І. Смирницьким [72, гл. VI]. Зовнішньою ознакою, яка вирізняє слово і фразеологічну одиницю, є «цілооформленість слова і нарізнооформленість фразеологізму» [71, с. 10]. Під нарізнооформленістю слід розуміти особливу будову синтаксичної єдності, яка полягає в тому, що її складові є окремими словами. Цілооформленість полягає в загальному граматичному оформленні всіх складових елементів [46, с. 52]. Найчастіше доведеться посилатися на цю теорію при аналізі системних зв'язків, а зокрема при розгляді фразеологічних варіантів.

Від компонентного складу фразеологізмів залежить його значення. Порівнюючи морфемний склад слова і структуру фразеологізму, В.П. Жуков зазначає, що морфеми у складі слова носять більш спеціалізований характер, ніж компоненти фрази [31, с.151].

На природу компонентів фразеологізмів існує два протилежні погляди. Одні лінгвісти розглядають складові фразеологічних зворотів як внеслівні утворення, інші ж, які становлять переважну більшість, визнають слівну природу компонентів.

«Незважаючи на те, що компоненти фразеологізму, в силу своєї деактуалізації позбавлені основних ознак слова, вони так чи інакше беруть участь в утворенні фразеологічного значення. Внаслідок цього вони наділені певною долею семантичної самостійності» [31, с. 80]. Словами, але специфічно вжитими, вважає компоненти фразеологізмів і О.І. Смирницький [72, с. 207]. Механізм втрати словом у складі фразеологізму свого первинного значення та процес деактуалізації можна описати наступним чином: «виступаючи складовою частиною вільного словосполучення, слово являє собою самостійну лексичну одиницю, тоді як у структурі фразеологізму воно втрачає зв'язок зі своєю сферою семантичних та синтаксичних функцій, позбавляється самостійного значення і, стаючи компонентом фразеологізму, деактуалізується внаслідок метафоричного переосмислення виразу в цілому» [1, с. 45-46]. Отже, загалом компоненти не мають свого реального номінативного значення. Втім, вони не повністю втрачають свою семантику і «якоюсь мірою впливають» на загальне значення фразеологічного звороту [1, с. 46]. Від ступеня втрати компонентами власне словесних особливостей і залежить цілісність значення фразеологізму. В залежності від характеру значення лексем О.В. Кунін виділяє 4 типи компонентів.

1) Реальні слова, тобто лексеми з буквальним значенням компонентів. До реальних слів відносяться майже всі перші компоненти стійких порівнянь.

2) Потенційні слова, тобто лексеми з послабленим лексичним значенням і послабленими синтаксичними функціями. Потенційні слова зустрічаються в складі повністю або частково переосмислених мотивованих фразеологізмів.

3) «Бувші» слова – переосмислені компоненти фразеологічних зрощень. (В них найменший ступінь слівності).

4) Псевдолексеми – такі, які насправді в мові не існують, а запозичені з інших мов шляхом фонетичного наслідування [46, с. 71-72].

Час від часу, в ході аналізу фразеологізмів, ми будемо звертатися до даної класифікації компонентів фразеологічної одиниці.

Підсумувати вищесказане можна словами фразеолога В.Г. Гака: «...у фразеологічних виразах власне значення слова послаблюється, що створює умови для зрушень у значеннях. Разом з цим в них проявляється «закон означувального», яке стає автономним по відношенню до свого означуваного і привносить у вираз свої власні конотації, які змінюються з епохою. Все це робить фразеологічні вирази семантично дуже багатими, виразними» [23, с. 166].

Як зазначалося, лексеми, стаючи складовою частиною фразеологізмів, втрачають своє номінативне значення внаслідок переосмислення. В ході процесу переосмислення досить вагому роль відіграє прототип фразеологізму, який передує появі фраземи. Якщо прототип відсутній, то переосмислюються лексеми, що входять до складу даного фразеологічного звороту. Таке явище зумовлене лінгвістичними та екстралінгвістичними факторами. Отже, фразеологічне переосмислення – це повне або часткове образне перетворення значення прототипу фразеологізму (чи фразеологічного варіанта), яке базується на семантичному зрушенні [46, с. 134]. Найважливіші типи переосмислення – це порівняння, метафора, метонімія (включаючи перифраз та евфемізм).

Порівняння та метафору В.М. Мокієнко вважає лінгвістичним фактором створення образності. Спільність порівняння і метафори полягає в створенні фразеологічних асоціацій на основі схожості предметів чи явищ[60].

Однак їх різницю слід вбачати перш за все у вираженні змісту. «Порівняння, як простіший засіб опису образу, більш експліцитне, ніж метафора.

Метафора ж виражає схожість змісту імпліцитно, з необхідним опущенням підґрунтя для порівняння і показника порівняння» [60, с. 167]. Метафоричний тип переосмислення є найбільш розповсюджений: «...багато слів набуває метафоричного значення; те саме стосується і словосполучень. В англійській мові багато виразів набуло переносного значення і вживаються при описі дій чи обставин, які більш-менш аналогічні тим, що викликали їх до життя. Нерідко колишнє неметафоричне значення таких ідіом більш-менш зрозуміле» [75, с. 29]. Таким чином, метафоричне переосмислення – це «перенос найменування з одного денотата на інший, який асоціюється з ним на основі реальної чи уявної схожості» [46, с. 124].

Іншим типом переосмислення є метонімія. Вона також слугує для створення образності. Метонімічне перенесення здійснюється на основі суміжності двох денотатів [46, с. 129].

Серед проаналізованих нами фразеологізмів зустрічаються і перифрази. Досить детально механізм виникнення таких зворотів у сфері фразеології пояснює В.М. Мокієнко: «Розширення фразеологізму стимулюється недостатністю семантики, необхідністю підсилити втрачену словом (чи словосполученням) експресію, поновити мотивування. Це прагнення можна назвати принципом надлишковості. Найтиповішим явищем, що відображає цей принцип, є перифраз» [60, с. 131].

Евфемізацію слід розглядати як явище дещо іншого класифікаційного рівня, ніж метафору та метонімію. В плані суто лінгвістичному евфемізацію «можна вважати різновидом перифраз, що виправдовує її віднесення до експліцитного типу утворення фразеологізмів» [60, с. 170]. А з іншого боку – це явище соціальне, що зумовлено прагненням людей уникнути неприємних для згадування речей.

Рівень переосмислення зумовлює мотивованість або ж немотивованість фразеологізмів. Якщо між фразеологічним значенням і семантикою прототипу існує синхронний зв'язок, то такий зворот можна вважати мотивованим. Якщо ж такий зв'язок відсутній, то йдеться про немотивованість значення.

Розглядаючи фразеологізми, не можна залишити поза увагою їхні основні риси – образність та експресивність, адже в більшості випадків ці характерні особливості і відрізняють сталі звороти від слів. Говорячи про різні типи переосмислення значення фразеологізмів, ми вже торкалися поняття образності та засобів її створення. Спробуємо з'ясувати, що ж є основою образності серед фразем. За висловом В.М. Мокієнка, підґрунтям цього феномену є «здатність створювати наочно-чуттєві образи предметів і явищ. Сила образу полягає в його конкретності, тісному зв'язку з контекстом у широкому розумінні слова. Найбільшу схильність до фразеологізації виявляють ті вільні сполучення слів, які відображають конкретні явища матеріальної дійсності, пов'язані з життям людини» [60, с. 162-163]. Фразеологізми, що підлягають аналізу в даному дослідженні, досить образні. Колір, лексеми на позначення якого входять до складу фразеологізму, що аналізуються, безпосередньо впливає на людські відчуття.

На думку Л.П. Сміта, експресивність, притаманна фразеологізмам, відіграє в мовленні не останню роль: «ідіоми особливо потрібні в емоційному, схвильованому мовленні: образність та метафоричність надають їм виразності, енергії». Англійський фразеолог також додає: «вони [ідіоми] виконують необхідну функцію в мові. Ця функція полягає ... в тому, щоб повернути поняття від чистої абстракції до відчуттів, що їх породили, знову втілити їх в зорових образах і перш за все в динамічних відчуттях людського тіла» [75, с. 162,172].

Теоретичне обґрунтування понять образності та експресивності знаходимо у О.В. Куніна. Вчений зазначає, що «образність мотивованої фразеологічної одиниці створюється в результаті двопланового сприйняття фразеологізмів та значення її прототипа... Чим далі один від одного порівнювані об'єкти, тим яскравіший образ» [46, с. 159]. Поняття експресивності значно ширше, воно включає і інші категорії: «експресивність – це обумовлені образністю, інтенсивністю чи емотивністю виражально-зображальні якості слова чи фразеологізму» [46, с. 154]. Отже, на основне значення фразеологізмів

накладаються і інші конотативні значення, які сприяють більш влучному вживанню фразем у мовленні.

Існують різні підходи щодо принципів класифікування фразеологізмів: структурно-семантичний, граматичний, функціонально-стилістичний. Найбільш поширеною є структурно-семантична класифікація В.В. Виноградова. Він виділяє 3 типи фразеологізмів: фразеологізми-зрощення; фразеологічні єдності; фразеологічні сполуки.

Як пояснює М.П. Кочерган, дана класифікація ґрунтується на критерії семантичної злютованості або аналітичності фразеологізму [43, с. 151].

П.Г. Єрченко, наприклад, класифікує фразеологізми за смислорозрізнювальною функцією компонента на фразеологізми з нормативним смислом, проміжні фразеологізми, фразеологізми з ідіоматичним смислом та ілюстративні [30, с. 8-13].

У О.В. Куніна знаходимо розподіл фразем у відповідності з трьома розділами, на які автор поділяє фразеологію: власне фразеологізми, або ідіоми, ідіофразеоматизми та фразеологізми неідіоматичного характеру, але з ускладненим значенням. Цей розподіл ґрунтується на різних типах значення фразеологізмів: від більш ускладнених до менш ускладнених [46, с. 26].

В даному дослідженні буде використана класифікація за типом створення образності. Фразеологічний образ створюється, як правило, за допомогою різних тропів. Це семантичний спосіб класифікації [59, с. 170]. Адже ми розглядаємо ступінь переосмисленості значення як фраземи в цілому, так і компонентного складу зокрема. Дана класифікація значно полегшує дослідження кожного колороніма у складі фразеологізму.

Існує декілька класифікацій за джерелами походжень фразем. Л.А. Булаховський виділяє такі типи: 1) прислів'я і приказки; 2) професіоналізми; 3) усталені вислови з анекдотів, жартів тощо; 4) цитати з Біблії; 5) переклади іншомовних висловів; 6) крилаті вислови письменників; 7) влучні вирази видатних людей [16]. О.В. Кунін також виділяє декілька груп фразеологізмів на основі їх походження, однак ця класифікація у даного автора

не є домінуючою: 1) власне англійські фразеологічні одиниці; 2) міжмовні запозичення, тобто фразеологізми, які запозичені з іноземних мов шляхом того чи іншого виду перекладу; 3) внутрішньомовні запозичення, тобто фразеологізми, які запозичені з американського варіанту англійської мови; 4) фразеологізми, що запозичені в іншомовній формі [46].

Узагальненою класифікацією фразеологізмів за джерелом походження є розподіл В.М. Мокієнка фразем на дві групи – природні та умовні. Перша група – фразеологізми, що виникають самостійно в різних мовах і відображають явища природи, тваринний та рослинний світ, фізичний та психічний стани людини, до другої належать сполучення, що обумовлені специфікою національного розвитку і відображають факти матеріальної та духовної культури того чи іншого народу [59, с. 163].

Особливу увагу походженню фразеологізмів приділяє англійський фразеолог Л.П. Сміт. Основним джерелом виникнення ідіом є життя та діяльність людей: «в своїй більшості образні та ідіоматичні вирази створювалися народом і тісно пов'язані з інтересами та повсякденними заняттями простого люду. Нові слова та ідіоматичні вирази є, як правило, результатом мовотворчості неграмотних людей; наші найкращі ідіоми, найбільш яскраві образні вирази виникли не в бібліотеках та вітальнях, а в майстерні, на кухні чи в льоху» [75, с. 89]. Отже, англійський вчений виділяє ті сфери життя, звідки беруть початок фразеологічні одиниці. Це різні галузі людської діяльності (вирази, притаманні носіям різних професій; ідіоми, пов'язані з сільським господарством, побутом, тваринним світом, спортом), предмети повсякденного вжитку. В особливий розряд ідіом Л.П. Сміт виокремлює такі, джерелом яких є людське тіло, і ще групу фразем, до складу яких входять так звані “фразеологічні дієслова” – словосполучення, які складаються з дієслів та прислівників чи прийменників. До того ж він виділяє запозичені ідіоми, біблійні ідіоми та шекспіризми [75, с. 89].

Як бачимо, у Л.П. Сміта відсутній єдиний підхід до класифікації фразеологізмів (наявний і структурний, і за джерелом походження), однак фразеологу вдалося відобразити все розмаїття фразеологізмів англійської мови

та пояснити характер цих мовних одиниць: «Оскільки наші ідіоми ... беруть початок в народному мовленні, навряд чи можна очікувати, щоб вони містили абстрактні судження, висновки наукового характеру, естетичні оцінки чи тонкий психологічний аналіз – все це майже ніколи не зустрічається в ідіомах. Їх внутрішній зміст відображає життя людей в його простих проявах... В англійських ідіомах багато гумору, але мало романтики і краси» [75, с. 158].

Нашу увагу, безумовно, привертає процес становлення фразеологічних одиниць, їх походження. Без історико-етимологічного коментаря, на думку О.М. Мелеровича та В.М. Мокієнка, неможливо встановити висхідне мотивування. Пояснення виникнення фразеологізмів, їх образного мотивування допоможе глибше вникнути в смисловий зміст фразеологізмів, наочно уявити різні грані фразеологічного образу, оцінити зображальні можливості ФО” [58, с. 109].

Етномаркованими є фразеологізми, що характеризують денотат шляхом апеляції до уявлень носіїв мови про той чи інший феномен національної культури – духовної або матеріальної. Елементом, що визначає етнокультурну специфіку фразеологічної одиниці є їх фразеологічна форма, яка, фіксуючись у семантичній структурі фразеологізму вербальні асоціації [77], викликає образне уявлення про позначуване. Яскравість образу залежить від ступеня прозорості [44]. Зникнення відповідної реалії, традиції або культурного явища руйнує дериваційний семантичний зв’язок між ФО та її прототипом. Це веде до забуття ВФ фразеологізму носіями мови й робить її синхронно невмотивованою [61, с. 5].

Так, наприклад, ФО з британським етнокультурним компонентом *tonailthecounter* (розсекретити когось, розкрити чийсь справжні почуття) походить від давньої маловідомої сьогодні англійської традиції прибивати до прилавка фальшиві монети, якими покупець намагався розплатитися у крамниці або пивній [93]. Синхронічно невмотивованим фразеологізмам притаманна затемнена ВФ, реконструкція якої потребує залучення культурологічної інформації [61, с. 6].

Висновки до Розділу 1

Концепт – це процес усвідомлення та розуміння того чи іншого поняття. Найбільший інтерес у плані дослідження представляють концепти, що займають важливе місце в житті етносу.

Багатство барв навколишнього світу своєрідно відображається в мові, та не в усіх мовах існує однакова кількість назв на позначення кольору. Кожна мова має свій спосіб «поділу» спектра. Тобто колір пов'язаний з історією народу, його культурою, побутом, традиціями тощо

Лінгвісти, мистецтвознавці, психологи класифікували кольори й відтінки відповідно до тих чи інших характеристик.

- Первинний колір (primarycolour),
- Вторинний колір (secondarycolour),
- Проміжний колір (intermediatecolour),
- Комплементарні кольори (complementarycolour),
- Холодні кольори (coldcolours),
- Теплі кольори (warmcolours),

Також виділяються специфічні назви кольорів, що стосуються лише певних предметів:

- кольори, що позначають масть коней;
- колір волосся людини;
- колір шкіри.

У мові з'являються все нові і нові назви *відтінків*, які даються за кольором рослин, мінералів, різноманітних речовин.

Відтінки дуже нерівномірно розподіляються по мовах. Подекуди доволі розповсюджена назва кольору в одній мові не має повного відповідника в іншій. Частота вживання назв основних кольорів і кількість відтінків того чи іншого кольору не збігаються у англійській та українській мовах.

РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ З КОЛЬОРОНАЗВАМИ У ПЕРЕКЛАДІ НА ЦІЛЬОВУ МОВУ

2.1. Назви кольорів у фразеологічних одиницях

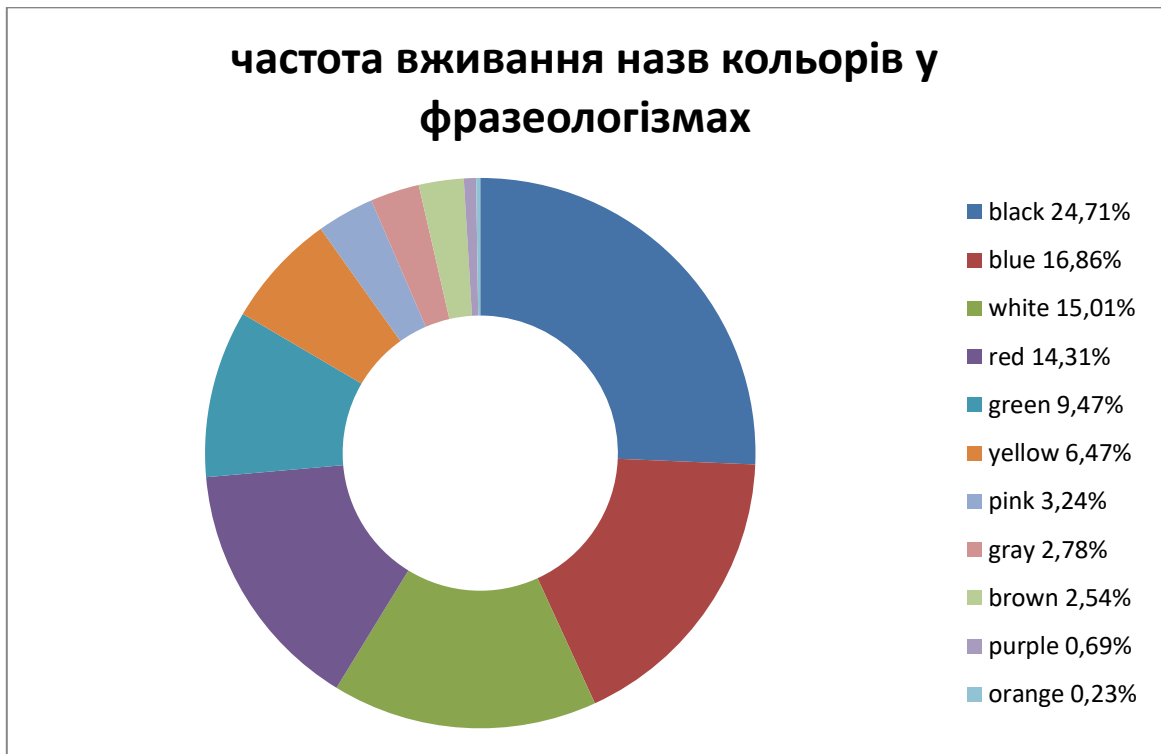
Фразеологічні одиниці утворюються в мовленні і відображають ті явища і предмети, що безпосередньо оточують людей; люди в свою чергу, надають їм тих чи інших характеристик, в тому числі ознак за кольором. Отже, цілком закономірно, що у деяких фразеологізмах, які увиразнюють, емоційно забарвлюють образність в мовленні, саме колір є складовою частиною. Колір допомагає створити яскраві зорові образи з сухих абстракцій, що робить мовлення барвистим, соковитим та емоційно насиченим.

Оскільки фразеологічна одиниця є мовною універсалією, то можна припустити, що в будь-якій мові існують фраземи, до складу яких входять назви кольорів, адже фразеологізми відображають реалії життя. Безсумнівно, для кожної мови буде різним психологічне тлумачення кольорів, яке дається знаки при перекладі фразеологічних одиниць. Розбіжності у сприйманні певним народом докільля вплинуть на кількість фразем з одним і тим самим кольором у різних мовах.

Як показало дослідження, в англійській мові найбільшу кількість становлять фразеологічні одиниці з кольором **black** (24,71%). На другому місці фраземи з компонентом **blue** (16,86%). Далі у порядку зменшення йдуть такі назви кольорів як **white** (15,01%), **red** (14,31%), **green** (9,47%), **yellow** (6,47%), **rosy**, **pink** (3,24%), **gray** (2,78%), **brown** (2,54%), **purple** (0,69%), **orange** (0,23%). Серед них зустрічаються і такі, до складу яких входять два або більше колороніми. Вони становлять 3,69% проаналізованих фразем (див. Діаграма 2.1.).

Отже, у фразеологізмах найчастіше використовуються назви тих кольорів, які за теорією Ньютона не існують – чорний та білий. Однак на думку Й.В. Гете, чорний та білий є першоосновою утворення інших кольорів: «для виникнення кольору необхідні світло і морок» [24,с.133].

Діаграма 1.1.

Не дивно, що другим за частотою вживання є колоронім *blue*. Й.В. Гете вказував, що колір, який стоїть найближче до мороку, – синій [24,с.133]. Прослідковуючи походження назв кольорів *black* та *blue*, впадає в око і звукова подібність даних слів давньоанглійської мови: *black*– з англо-саксонської *black* (*black*); *blue*– з англо-саксонської *black* [104, с. 189,199]. Також деякі психологічні тлумачення даних кольорів спільні. Як чорний, так і синій можуть означати ніч, похмурість. Англійські фразеологізми з компонентами *black* та *blue* в більшості своїй несуть негативне забарвлення, хоча з колоронімом *blue* таких менше, ніж з *black*.

Далі за частотністю вживання слідує назви кольорів *red* та *green*. Синій, червоний та зелений з точки зору фізики є основними кольорами, що і знаходить своє відображення в мові. Кількість фразеологізмів з колоронімом *yellow* цілком закономірно слідує за *green*.

Як зазначає Ж.Агюстон, «серед усіх кольорових тонів є тільки чотири, які не сприймаються як суміші...: одиничний червоний, одиничний жовтий, одиничний зелений та одиничний синій» [2, с. 22]. Решта ж кольорів є сумішшю основних. Фразеологізмів з такими колоронімами нечисленні.

Досліджуючи лексеми, що позначають колір, у складі фразеологізмів, гадаємо слід звернутися до етимології цих слів, адже нам необхідно прослідкувати, наскільки етимологічне значення компоненту є суттєвим для семантики фразеологізму.

Black (давньо-англ. – *blak*, англо-саксонська – *blas*, *blъc*) має давньоіндоєвропейську основу. Англо-саксонське *blъc*, як і нижньонімецьке *blak*, означає «чорнило». В Ісламі *blakkr* має значення «темний» [97, с.51].

Blue в англійську мову прийшло з французької, де в свою чергу було запозичено з середньовісньонімецької (давньо-англійська форма – *blew*, *bleu*). [97, с. 53].

Green (давньо-англійське – *green*, англо-саксонська – *grēne*) – колір ростучої трави, споріднене з англо-саксонським *grō-wan* – «рости» [97, с. 221].

Pink – назва квітки та кольору. Назва кольору зумовлена назвою квітки, яка походить від витончено вирізаних або прикрашених зубцями (*pinked*) краєчків пелюсток [97, с.393].

Red (давньо-англійське – *reed*, англо-саксонське – *rēad*) має відповідники індоєвропейського характеру. [48, с. 166]. У Санскриті *rudhira* означає «кров» [97, с. 437].

White (давньо-англійське – *whit*, англо-саксонське – *hwit*) споріднене з Голандським *wit*, В Санскриті *zvēta* – «білий» походить від *zvit* – «сяяти, блищати, бути білим». [97, с.607].

Як бачимо, зазначені лексеми на момент виникнення мали семантику кольору.

Входячи до складу фразеологізмів, назви кольорів у деяких випадках втрачають своє первинне значення (ознака кольору) і набувають зовсім інших семантичних відтінків. У певних фразеологізмах можна виокремити значення компонента, в інших же це неможливо, бо взаємодія всіх компонентів фраземи породжує її значення. Семантика кожного з компонентів по-різному виявляється в різних типах фразеологічних одиниць. Для виявлення певних закономірностей в межах одного типу фраземи слід розподілити їх так, щоб наявно проступала

деактуалізація компонента фразеологізму. Оскільки деактуалізація слова у складі фразеологізму безпосередньо пов'язана з переосмисленням значення самого виразу, фразеологізми, до складу яких входить назва кольору, доцільно класифікувати за типами переосмислення. Можна виділити фразеологізми-порівняння, фразеологізми-метафразеологічна одиницяри, фразеологізми-метонімії. До найважливіших типів переосмислення О.В.Кунін відносить також евфемізм.

2.1.1. Фразеологізми-порівняння. Як зазначає О.В.Кунін, в сфері фразеології можуть використовуватись структурно-семантичні моделі фразеологізмів. Цей тип моделювання наявний у стійких порівняннях, які ще називаються компаративними зворотами. Ад'єктивні компаративи, типу «as + прикметник + as + іменник (чи словосполучення)» є одним з основних [46,с.76-77].

До фразеологізмів-порівнянь відносяться такі, в основу яких покладено часткове переосмислення. Як справедливо зазначає В.М.Мокієнко, в порівняннях зміст фразеологізму виражений майже експліцитно [59,с.167].

До цієї групи фразем належать фразеологізми типу *as black as night, as black as a crow, as green as a grass, as blue as a badger, as red as a rose, as red as a lobster, as white as snow, as white as sheet, as white as death, as yellow as gold*.

В таких фразеологізмах перший значущий компонент (колоронім), як правило, вживається в буквальному значенні. За класифікацією типів лексем, запропонованою О.В.Куніним, назва кольору в даному випадку відноситься до реальних слів [46,с.71]. У фразеологізмах-порівняннях можна виділити безпосереднє значення кожного компонента-колороніма.

Black. 1) чорний – *as black as a crow's wing, as black as a raven, as black as a coal, as black as ink* (дуже чорний); 2) темний, чорний – *as black as hell, as black as my hat, as black as pitch* (зовсім темно, нічого не видно: хоч в око стрель); 3) темний, похмурий (про людину) – *as black as a thunder cloud, as black as sin, as black as thunder* (хмара – хмарою);

Серед фразеологізмів-порівнянь з компонентом *black* зустрічається вираз *toworklikeablack* (дуже важко працювати). В фразеологізмі *black* у субстантивованому вигляді увиразнює буквальне значення першого компонента.

Blue. Хоча за кількістю фраземи, до складу яких входить компонент *blue*, стоять на другому місці, фразеологізмів-порівнянь з цим складником лише два: *asblueasabadger* (дуже посинілий, синій, як пуп) та *likebluemurder* (дуже швидко, щодуху).

З фразеологізму *asblueasabadger* можна виділити значення «синій». Компонент *blue* увійшов до складу даної фраземи завдяки схожості синього та сірого кольорів.

У порівнянні *likebluemurder*, неможливо виділити семантику жодного з компонентів. Загальне значення фразеологізму має емоційно-підсилювальне забарвлення (пор. *tocrybluemurder* – горлати, репетувати).

White. У фраземах цей компонент-колоронім має два значення: 1) білий – *aswhiteasalily*, *aswhiteaschalk*, *aswhiteasivory*, *aswhiteasmilk*, *aswhiteaswool* (білий, як сніг, білосніжний); 2) блідий – *aswhiteasaghost*, *aswhiteasashes*, *aswhiteasmarble* (блідий, як полотно).

Фразеологізми з першим значенням компонента *white* є позитивно забарвленими. Про це свідчить інший компонент (*alily*, *ivory*, *milk*). Ті ж фраземи, до складу яких входить колоронім *white* у значенні «блідий» мають негативне забарвлення, що також зумовлено порівнювальною лексемою (*ghost*, *ashes*).

Red. Колоронім *red* у фразеологізмах-порівняннях має два значення – «червоний»: *asredasapoppy* (червоний, як маків цвіт), *asredasabeetroot* (червоний, як буряк), *asredaturkey-cock* (червоний, як індик), *asredasalobster* (червоний, як рак), *asredasfire* (червоний, як вогонь), *asredasblood* (червоний, як кров); та «рум'яний» – *asredasacherry*, *asredasarose* (кров з молоком).

Green. Фраземи *asgreenasagooseberry* та *asgreenasgrass* мають значення «недосвідчений», «зелений», що обумовлено переносним вживанням

компонента *green*. Якщо у вищезазначених фразеологічних одиницях одне з значень обов'язково позначало колір, то у випадку з *green* це не спостерігається.

Yellow. Хоча кількість фразеологізмів з колоронімом *green* перевищує їх з компонентом *yellow*, однак число фразеологізмів-порівнянь, до складу яких входить вищевказана назва кольору, переважає.

Вирази *as yellow as a crow's foot*, *as yellow as a guinea*, *as yellow as a kite's claw*, *as yellow as corn* та *as yellow as gold* означають «жовтий, як лимон; золотистий; золотавий». Як і в попередніх випадках (з іншими колоронімами), компонент *yellow* зберігає своє первинне значення. Додається лише ще один відтінок жовтого кольору – золотистий.

Gray. Лексема *gray* у висловах *as gray as a bat's wing* (сірий, як миша), *as gray as lead* (сірий, як свинець) має своє перше словникове значення – “сірий”, але порівнювальні лексеми (*bat's wing* та *lead*) надають цим фраземам різних змістових відтінків.

Brown. З цим колоронімом існує лише один фразеологізм-порівняння, зафіксований у фразеологічних словниках. *As brown as a berry* означає «зовсім темний, дуже загорілий, шоколадного кольору». Значення цієї фразеологічної одиниці подається у словнику [105, с. 174] з етимологічної точки зору: слово *brown* зберігає у цьому виразі своє старе значення – «темний».

Інші кольори у фразеологізмах-порівняннях не зустрічалися.

Лексеми на позначення кольору у порівняльних висловах обов'язково мають своє первинне значення (означають колір). Лише в двох випадках (*green*, *brown*) назви кольорів вживаються в переносному значенні. Компаративні звороти – це мотивовані фразеологізми. В них наявний зв'язок з семантикою прототипів.

2.1.2. Фразеологізми -метафори. На думку багатьох фразеологів найбільш розповсюдженим типом фразеологічного переосмислення є метафори. За визначенням О.В.Куніна, цей тип переосмислення є «переносом найменування з одного денотата на інший, який асоціюється з ним на основі реальної або уявної схожості» [46, с.124]. Фразеологізми-метафори досить образні, і за висловом

В.М.Мокієнка, метафразеологічна одиниця є «фактором створення образності» [59,с.167]. Ця група фразеологізмів найчисельніша.

До неї належать такі фраземи як *to look black, the pot calling the cattle black, to have a fit of blues, once in a blue moon, to show the white feather, white elephant, red cock, to paint the town red, in the green, to turn yellow, the gray mare is the better horse, to see through rose-coloured spectacles, in a brown study, a purple patch, the pink of health* та інші.

З метою з'ясування значення колороніма у складі метафоричних фразеологізмів, варто розглянути дані фраземи як вільні словосполучення. Адже «більшість фразеологізмів спочатку були вільними словосполученнями, заміна компонентів була для них природньою» [59,с.16].

Black. З колоронімом *black* в англійській мові існують такі фразеологізми як *devil is not so black as he is painted, black year, black books, the black dog is on one's back, there's a black sheep in every flock, black frost, black in the face, black will take no other hue* та ін.

До складу деяких вільних словосполучень лексема *black* увійшла у переносному значенні. У переосмисленому значенні фразеологізму ця семантика компонента була взята за основу. Виразно проступають наступні значення лексеми *black*:

- поганий, страшний – *devilisnotsoblackasheispainted* (не такий він вже поганий, як його зображують), *todepictinblackcolours* (представляти в поганому світлі), *topaintsmth. black* (показувати в найгірших тонах);

- нещасливий, важкий – *ablackyear* (чорний, нещасливий рік), *ablackday* (важкий, поганий день);

- похмурий, поганий – *blacklooks* (похмурі, несхвальні погляди), *tolookblack*(мати незадоволений, похмурий, злий вигляд), *thingslookblack* (справи погані).

Існує група фразеологізмів, яких об'єднує значення «потрапляти в немилість». Вираз *theblackbook* означає «чорна книга (до якої заносять прізвища осіб, що підлягають покаранню)». З ним пов'язані такі фраземи, як *blackbooks*

(немилість), *tobeinone'sblackbooks* (бути зневаженим кимось), *blacklist* (чорний список) та *blackmark* (занесення до чорного списку). Негативне значення надає саме колоронім *black*.

Дана назва кольору в деяких фраземах може позначати «нечесність», наприклад: *blackconscience* (чорна, нечиста совість), *blackmarket* (чорний, спекулятивний ринок).

У зазначених фразеологізмах лексема *black* надає виразу негативного забарвлення. У даному випадку відіграє роль психологічне трактування чорного кольору, який завжди несе на собі відбиток смерті, скорботи, руйнування [12,с. 23].

В деяких сталих висловах чорний колір зводиться до значення «меланхолійний». Наприклад, *the black dog* (хандра, нудьга) та *the black dog is on one's back* (нудитися).

У фраземах *blackart*, *blackmagic* (чорна магія) та *blacksheep* (паршива вівця, негідник, нероба) назва кольору виражає щось зловісне, пов'язане з темними силами. Маючи аналогічне значення а *blacksheep* входить до складу прислів'їв *itisnotasmallflockthathasnotablacksheep* та *thereisablacksheepineveryflock*, що означають «в сім'ї не без виродка». Згідно із О.В.Кунінім, за старим англійським повір'ям, чорна вівця позначена печаттю диявола [46,с.184].

Інші фразеологізми-метафори з компонентом *black*також у своїх значеннях будуть містити «темне», «сумне» начало. Наприклад, *blackbeast* (людина, яку ненавидять), *blackoxhastrodonhisfoot*(його спіткало нещастя), *tolookattheblacksideofthings* (дивитися песимістично) та ін.

В основі метафоричного переосмислення деяких інших фразеологізмів покладена схожість як за кольоровою ознакою, так і за характерною ознакою іншого компонента. В таких фразеологізмах семантика необов'язково матиме негативний відтінок. У фразеологізмі *blackeye* (підбите око) лексема *eye* означає не саме око, а місце навколо нього, а *black* указує на кольорову ознаку (місце навколо ока набуває темного кольору). Подібно утворена і фразеологічна

одиниця *blackwax* (земля, що після дощу стає липкою). Компонент *wax* містить значення «липка речовина», а колоронім уточнює колір цієї речовини.

У такі фраземи як *black-letterday* (будній день, звичайний, нічим непримітний день), *blackflag* (піратський прапор), *blackinthe face* (багровий від гніву, напруги) лексема на позначення кольору увійшла у своєму первинному значенні, однак вислови переосмислились загалом.

У фразеологізмах *blacklie* (навмисна брехня) та *blackingratitude* (чорна невдячність) назва кольору вносить емоційне забарвлення.

У розглянутих фразеологічних одиницях наявне фразеологічне переосмислення, але даний феномен характерний не для всіх фразем. Так, наприклад, у звороті *ablackcap* (судова шапочка, яка одягається суддею в момент винесення вироку) відбувається необразне семантичне перетворення шляхом звуження значення прототипу *ablackcap* (чорна шапочка) [46, с. 133]. Звуження семантики спостерігається і у фраземі *ablackswan* (чорний лебідь – рідкісне явище, тому фразеологізм позначає аномалію).

Отже, фразеологізми-метафори, до складу яких входить колоронім *black*, переважно за своєю семантикою негативні. Ця лексема є смислоутворювальною для даних фразеологізмів.

Blue. Лексема *blue* входить до складу наступних фразеологізмів-метафор: *tobeintheblues*, *todrinktill'sallblue*, *abitofbluesky*, *trueblue*, *toseethroughblueglasses*, *abluestocking*, *bluerose* тощо. На відміну від значень колороніма *black*, які в більшості своїй несуть негативне забарвлення, семантика компонента *blue* має більш широкий спектр.

Серед значень, яких набуває колоронім *blue*, можна виокремити наступні:

- нудьга, хандра, смуток – *tobeintheblues*, *togettheblues*, *tohaveafitofblues* (нудитися, хандрити, засмутитися, бути в пригніченому стані), *togivesmb.theblues* (наводити нудьгу на когось), *thebluedevils* (смуток, нудьга). В словнику англійської мови знаходимо деякі уточнення даної семантики лексеми *blue*: похмурий, меланхолійний; в подавленому настрої [104, с.199];

- безнадійний, поганий – *tolookblue* (мати пригнічений вигляд; бути безнадійним), *thingslookblue* (справи погані, справи гіршають);
- біла гарячка – *todrinktillall'sblue* (допитися до білої гарячки), *thebluedevils* (біла гарячка – друге значення);
- порядний, вірний, постійний – *truebluewillneverstain* (порядна людина ніколи не підведе), *trueblue* (вірна, постійна людина).

Компонент *blue* у фразеологізмах вживається також для емоційного підсилення вислову, наприклад: *blue fear* та *blue funk*, що означає «переляк», «панічний страх».

Входячи до складу деяких фразеологізмів, лексема *blue* у сполученні з компонентом *murder* в різних фразеологічних одиницях має різне, неспоріднене значення. Фразеологізм *to cry blue murder* означає «на гвалт кричати», «горлати, репетувати»; *like blue murder* – «дуже швидко, щодуху». А вираз *to get away with blue murder* має значення «чинити, як комусь заманеться», «залишатися непокараним».

Метафорично переосмислені і наступні фразеологічні одиниці, в яких колоронім *blue* не має власної семантики, а увиразнює значення самого фразеологізму. Це такі вирази як *to turn the air blue, to make the air blue* (дуже лаятися, лаяти на всі заставки); *by all that's blue!* (хай йому чорт).

Компонент *blue* зі значенням «небо», «повітря» увійшов до складу таких фразем: *a bolt from the blue* (як грім серед ясного неба), *to vanish (disappear) into the blue* (піти димом догори; зникнути безслідно), *a shot in the blue* (помилка, промах).

Схожість за кольоровою ознакою відображена в наступних метафорично переосмислених фразеологічних одиницях: *blue rose* («блакитна троянда», щось недосяжне), *blue blood* («блакитна кров», аристократичне походження), *blue of the plum* (свіжість, краса, чари молодості), *blue in the face* (багровий від гніву).

Семантика лексеми *blue* також пов'язується з надією. Фразеологізми *bitofbluesky* та *bluebore* означають «промінь надії».

Що стосується психологічного трактування синього кольору як кольору чистоти, мрії, істини, мудрості, то значення лексеми *blue* у складі фразеологізмів не несуть подібного семантичного навантаження.

Серед фразем, до складу яких входить компонент *blue*, є такі, в яких згадана лексема суттєво не впливає на загальне значення фразеологізму. Вона може бути опущена, що не призведе до втрати фразеологізмом своєї семантики. До таких виразів належать *betweenthedevilandthedeepblueseas* (між двох вогнів), де *blue* виконує роль означення щодо іменника *sea*, та *togetawaywithbluemurder* (залишитися непокараним), де *blue* вживається для емоційного підсилення.

Таким чином, за своєю семантикою колоронім *blue* найближче стоїть до *black*. Ці дві лексеми мають подібні значення. Психологічне трактування синього кольору ніяк не впливає на формування значень фразем, до складу яких входить компонент *blue*. Він, в свою чергу, як складова частина набуває власних значень, не пов'язаних з первинною семантикою.

White. Вирази *white feather*, *white slave*, *white night*, *to wash a blackmoor white*, *lily white*, *at a white heat*, *to bleed white*, *to turn up the whites of one's eyes* та деякі інші належать до фразеологізмів-метафор з компонентом *white*.

Переважну більшість фразем цієї групи становлять такі вислови, де базою для метафоричного переосмислення виступає схожість за кольоровою ознакою. Наприклад: *awhitecrow* (біла ворона, дивне явище), *thewhitetraps* (біла пастка, отрута, яку вживають для полювання), *whitemeat* (біле м'ясо – свинина, телятина, курятина), *whitefrost* (іній, наморозь), *whitecaps* (білі гребені хвиль, «баранці»), *tohangoutthewhiteflag* (здатися, визнати себе переможеним) тощо.

Споріднені за своїм значенням і наступні фразеологічні, складовою частиною яких є компонент *white* у своєму первинному значенні кольору: *whiteslave* (біла дівчина, яку експлуатує хазяїн), *whiteslaver* (поставщик живого товару), *white-slavetraffic* (торгівля живим товаром).

Колоронім *white* у сполучі з іншою лексемою вживається у деяких фразеологізмах для позначення боягузства: *whiteliver* (малодушність, боягузство), *whitefeather* (боягузство), *to show the whitefeather* (злякатися, виявити

малодушність). Компонент *white*, виокремлений з даних фразем, не має самостійної семантики, а набуває змісту лише при взаємодії двох лексем фразеологізму.

Але серед фразем з колоронімом *white* є і такі, де дана лексема, зберігаючи первинне значення, впливає на тлумачення всього фразеологізму. В таких фразеологізмах семантика компонента *white* дуже близька до психологічного трактування білого кольору як кольору чистоти та невинності. Це такі вирази як *a whiteman* (порядна, добре вихована людина), *whitelie* (невинна брехня, брехня заради порятунку), *toputonawhitesheet* (каятися, визнавати прилюдно свої помилки).

Проаналізувавши цю групу фразеологізмів-метафор, можна зробити висновок, що в більшості випадків значення лексеми на позначення кольору (тут *white*) відіграє домінуючу роль при утворенні змісту фразеологізму. Переважно це первинне значення колороніму. Однак психологічний аспект білого кольору також присутній у семантиці розглянутих фразеологічних одиниць.

Red. Прикладами фразеологічних метафор з компонентом *red* можуть слугувати вирази *a red cent*, *red cock will crow in his house*, *to act as a red rag acts upon a bull*, *to be in the red*, *to see a red light*, *to paint the town red*, *agony in red*, *the red carpet*.

В англійській мові досить розповсюджені фразеологізми, до складу яких лексема *red* увійшла в первинному значенні. Прототип тієї чи іншої фразеологічної одиниці переосмислювався завдяки сполучі кольорової ознаки та значення іншої складової частини фраземи.

Майже експліцитно виражена семантика таких метафор, як *redman* (червоношкірий індієць) та похідної фразеологічної одиниці – *redman'sfire* (вогнище по-індійському). Шкіра індієць має червоний відтінок, і лексема на позначення кольору вжита у прямому (первинному) значенні. Однак сама фраза частково переосмислена. В тому ж прямому значенні компонент *red* увійшов і до таких фразеологізмів, як *redmeat* (м'ясо – яловичина, баранина), *redinthe face* (багровий від гніву), *red-letterday* (святковий, радісний, пам'ятний

день). *Red* також може виступати в значенні «щось яскраве», «те, що кидається в очі», що прямо пов'язано зі специфікою самого червоного кольору. Така семантика може спостерігатися у фразеологізмі *topaint (smth.) red* (зображати щось у яскравій сенсаційній формі), *topaintthetownred* (дебоширити, гучно веселитися).

Лексема *red* у субстантивованому вигляді може також позначати «дефіцит». Це пов'язано з фактом, що збитки в облікових банківських книгах записувалися червоними чорнилами. Значення компонента *red* в даному випадку тяжіє до кольорової ознаки. Прикладом таких фразеологізмів є *in the red* (мати заборгованість, бути в боргу), *togointored* (зазнати збитків, дефіциту).

Мідна монета за своїм кольором також червона, отже *red* у комбінації з лексемою *cent* у переосмисленому значенні фразеологізму трактується як «щось зовсім не цінне», «ламаний гріш». Дана словосполучка входить до складу і інших: *nottocarearedcent* (ані трохи не цікавитись), *notwortharedcent* (ламаного гроша не вартий), *nottogivearedcent* (зовсім не цінувати), *nottohavearedcent* (зовсім не мати грошей).

За кольоровою ознакою колоронім *red* увійшов і до фразеологізмів, складником яких є іменник *herring*. Копчений оселедець набуває червонуватого кольору. Але прототип а *redherring* метафорично переосмислився, і фразема стала означати «привід для відвертання уваги, для замилювання очей». Більш розгорнута фраза *todrawaredherringacrossthepath* має значення «навмисно відвертати увагу дрібницями від головного».

Червоний як символ попередження, небезпеки є складовою частиною висловів *toseearedlight* (бачити або підозрювати небезпеку) та певною мірою таких фразеологізмів, як *redlamp* (публічний дім) та *red-lightdistrict* (район публічних домів).

Психологічна асоціація червоного кольору з таким психічним станом як гнів знайшла своє відображення і в мові. Наступні фразеологізми мають саме таку семантику: *toseered* (скипіти, розлютитися), *redrag* (те, що дратує, бісить), *toactasaredragactsuponabull* (сильно дратувати, виводити з себе).

Ще одне тлумачення червоного кольору, як кольору пожежі, наявне у виразах *redcock* (пожежа), *redcockwillcrowinhishouse* (його підпалить).

Отже, колоронім *red* у складі фразеологізмів-метафор в основному має кольорове навантаження, або значення, яке прямо чи непрямо пов'язане з червоним кольором. Якщо навіть і зустрічаються такі фраземи, де наявне психологічне значення, воно все одно пов'язане з кольоровою ознакою. У складі фразеологізму лексема *red* несе велике семантичне навантаження і суттєво впливає на тлумачення фразу в цілому.

Green. Фразеологічні метафори зі складником *green* такі: *green finger, a green wound, a green wound is soon healed, in the green wood, a green hand, the green light, green winter* та ін.

Виокремлюючи лексему *green* зі складу, можна спостерігати наступні її значення:

- квітучий, повний сил: *inthegreenwood* (у розквіті сил), *inthegreentree* (під час розквіту, процвітання), *greenoldage* (здорова або щаслива старість);
- свіжий: *greenwound* (свіжа рана), *agreenwoundissoonhealed* (загоїться, поки весілля скоїться);
- некваліфікований, молодий – *agreenhorn* (новак, хлоп'я, людина без досвіду), *greenlabour* (некваліфікована робоча сила), *greenyear* (дитячі роки), *toseegreeninone'seye* (вважати когось дурним).

Ці значення співпадають і з психологічним розумінням зеленого кольору.

Green як колір заздрощів зустрічається у таких: *greenwithenvy* (готовий лопнути від заздрості), *tolookthroughgreenglasses* (ревнувати, заздрити чиємусь успіху).

Наступні значення як лексеми *green*, так і фразеологізму в цілому пов'язані з кольоровою ознакою. У виразах *greengoods* (фальшиві банкноти) та *greengoodsman* (фальшивомонетчик) зелений колір пов'язаний з зеленим кольором банкнот. Зелений як символ дозволу, є складовою частиною фразем *thegreenlight* (дозвіл) та *togiveagreenlight* (розв'язати руки, дати свободу дій).

Психологічне трактування зеленого кольору, як і кольорова ознака, чітко простежуються у набутті фразеологізмом своєї семантики. Таких фразем, в яких би значення компонента *green* суттєво не впливало б на загальне значення, не виявлено.

Yellow. Колоронім *yellow* зустрічається у наступних фразеологізмах-метафорах: *tobeyellowaboutthegills*, *yellowjacket*, *yellowdog*, *toturnyellow*, *yellowback*, *yellowjournalism* та ін.

З такими значеннями як «жовтий» та «золотий» (тобто кольорова ознака) компонент *yellow* увійшов до складу деяких метафорично переосмислених фразеологічних одиниць.

Це такі вирази як *yellowboy*, *yellowjacket* (золота монета), *yellowflag* (жовтий прапор – як символ карантину), *yellowjack* (жовта пропасниця, лихоманка), *tobeyellowaboutthegills* (мати нездоровий вигляд – жовтий колір зябр свідчить про несвіжість риби).

Колоронім на позначення жовтого кольору у складі фразеологізмів може мати і такі значення:

- боягузливий, підлий – *ayellowstreak* (нахил до віроломства, боягузтва), *toturnyellow* (злякатися, виявити малодушність), *yellowdog* (підла, боягузлива, нікчемна людина);

- бульварний – *yellowjournal* (бульварно-сенсаційний журнал), *yellowjournalism* (бульварна преса), *yellowback* (дешевий бульварний роман).

При утворенні семантики фразеологізмів психологічне значення жовтого кольору до уваги не береться. В багатьох випадках саме колоронім *yellow* у складі фразем є смислоутворювальним компонентом.

Rosy, pink. На позначення рожевого кольору існує дві лексеми – *rosy* та *pink*. В англійській мові дані колороніми увійшли до складу лише фразеологізмів-метафор. Це такі вирази як *to feel rosy about the gills*, *to take a rosy view of smth.*, *rosy in the garden*, *in the pink*, *the pink of perfection*, *pink tea*.

З рожевим кольором як здоровим кольором обличчя пов'язані наступні фразеологізми: *inthepink* (в розквіті сил, у чудовому стані здоров'я),

thepinkofhealth (здоровий на вигляд). Колоронім *pink*, маючи ознаку кольору, є складовою частиною такої фразеологічної одиниці, як *tofeelrosyaboutthegills* (мати здоровий вигляд – зябри свіжої риби мають червонуватий колір).

Наявно проступає і психологічне тлумачення рожевого кольору у семантиці певних фразеологізмів. З рожевим пов'язані позитивні переживання, він співзвучний радісному, відкритому ставленню до світу [57,с.58]. Фраземи типу *to see everything through rose-coloured spectacles* (бачити все в рожевому світлі), *to take a rosy view of smth.* (оптимістично дивитися на щось), *rosyinthegarden* (все в порядку) побудовані саме на цій асоціації.

Але серед виразів з колоронімом *pink* наявні і такі, до складу яких ця лексема увійшла ні за кольоровою ознакою, ні на основі психологічного трактування. Наприклад, *pink tea* (званий чай), *the pink of perfection* (верх досконалості), *paint me pink if...* (щоб мене лиха година побила, якщо...).

Як бачимо, незважаючи на невелику кількість фразеологізмів з колоронімами *pink* та *rosy*, ці лексеми увійшли до фразем-метафор і для позначення кольору, і для передачі психологічного стану. Хоча *rosy* та *pink* і мають однакове значення, їх взаємозаміна недопустима.

Gray. Колоронім *gray* в первинному значенні, увійшов до складу таких фразеологізмів, як *graymatter* (сіра речовина головного мозку; розум), *grayofthedawn* (досвітня, передсвітанкова імла), *allcatsaregrayinthedark* (вночі всі коти бурі). Завдяки кольоровій ознаці, значення фразеологізмів є мотивованим. А ось у такій фраземі як *thegraymareisthebetterhorse* (дружина верховодить) мотивація відсутня.

Отже, у складі фразеологізмів-метафор *gray* вживається на позначення кольору, будь-які психологічні чи переносні значення фразеологізмів відсутні.

Brown. Що стосується фразеологічних метафор з лексемою *brown*, то до їх складу даний колоронім входить з різними значеннями. В таких фразеологічних одиницях, як *brownbread* (хліб з непросіяної муки) та *brownware* (череп'яний посуд), компонент *brown* має своє первинне значення «коричневий».

Певною мірою з кольоровою ознакою пов'язані і такі вирази як *todobrown* та *todoubrown* (доводити до кінця), де *brown* зберігає семантику «гарно підсмажити».

В психологічному аспекті з коричневим кольором пов'язується життєва неактивність [26, с. 21]. Таке трактування присутнє в деяких фразеологізмах, що містять лексему *brown*: *brownstudy* (похмурий роздум), *inabrownstudy* (у похмурому роздумі).

Таким чином, в цій групі фразеологізмів виокремлений колоронім *brown* містить як кольорову, так і психологічну семантику. Сама лексема є смислоутворювальною.

Purple. В англійській мові з колоронімом *purple* існує декілька фразеологізмів-метафор. Один з них – *apurplepatch* (краще місце в літературному творі). В ньому значення компонента на позначення кольору в деякій мірі можна ототожнити з сакральним тлумаченням, що означає духовне начало, найвищий ступінь пізнання [26,с.21].

До таких фразем, як *towearthepurple* (належати до королівської сім'ї) та *tomarryintothepurple*(взяти шлюб з членом королівської сім'ї) назва кольору увійшла в переносному значенні (*purple*– королівський пурпур, влада монарха).

Як видно, при утворенні семантики фразеологізму, до уваги береться як психологічне тлумачення фіолетового кольору, так і одне з переносних значень.

Є певний відсоток фразеологізмів, які містять два чи більше колороніми. Найрозповсюдженішими колоронімами, що одночасно зустрічаються у фразеологізмах-метафорах є *black* та *white*.

Найчастіше можна зустріти такі фрази, до яких колороніми увійшли у своєму первинному значенні, позначаючи колір. Наприклад: *blackhenlaysawhiteegg* (чорна корова та молоко біле), *blackandwhite* (малюнок пером), *inblackandwhite*(чорним по білому, цілком ясно, зрозуміло), *tocallwhiteblack* (обстоювати очевидну неправду); *tobeatsomebodyblackandblue* (побити до синців), *theRed, WhiteandBlue*(англійський державний прапор – за кольорами, які входять до нього).

У фразеологізмі *everywhitehasitsblack, andeveryisweetsour* (немає солодкого без гіркого; все має свій зворотній бік) відчутно проступає психологічне трактування назв кольорів: в усьому чистому, незаплямованому (білому) можна віднайти якесь зло (чорне).

Таким чином, у метафоричних фразеологізмах внаслідок найвищого ступеня переосмислення компонентів значення виражено імпліцитно. Але простежуються тенденції вживання колороніма як в прямому, так і в переносному (зокрема психологічному) значеннях.

У всіх випадках утворення значень фразеологізмів семантика колороніма є або смислоутворювальною, або ж суттєво впливає на загальне трактування фразеологізмів. Винятком є поодинокі фраземи з компонентом *blue*.

Серед усіх груп фразеологізмів-метафор з лексемами, що позначають колір, найбільшу кількість становлять ті, до складу яких назва кольору увійшла в прямому значенні. Значення, що пов'язані з трактуванням кольору зустрічаються у фразеологізмах з колоронімами *black, green, rosy (pink), brown, purple*, частково *white*. А вислови з такими лексемами як *blue, yellow* та *gray* зовсім не містять психологічно навантаженої семантики. Щодо *red*, то його психологічне тлумачення прямо пов'язане із кольоровою ознакою, тому вони майже не підлягають розмежуванню.

2.1.3. Фразеологізми-метонімії. Фраземи цього типу базуються на метонімічному переосмисленні, що за висловом О.В.Куніна є переносом «найменування з одного денотата на інший, який асоціюється з ним за суміжністю» [46,с.129]. Оскільки метонімія базується на реальному зв'язку об'єкта номінації з тим об'єктом, який вона позначає, то переосмислене значення таких фразеологізмів асоціативно пов'язане з буквральним значенням компонентів.

Як було зазначено вище, в межах метонімії ми будемо розглядати перифрази та евфемізми. Хоча межа між ними досить нечітка.

Серед власне фразем-метонімії можна виділити декілька груп:

1) фразеологізми на позначення осіб через елемент її одягу:

- верхня одіж (пальто, жакет, сорочка): *blackcoat* (священик, піп), *redcoat* (англійський солдат), *blue-coatboy* (учень благородної школи), *blackshirt* (фашист), *bluejacket* (матрос англійського військового флоту), *blackgown* (католицький священик);

- головні убори: *redhat* (звання кардинала), *bluebonnet*, *bluecap* (шотландець);

- аксесуари: *redtab* (штабний офіцер).

Всі ці вирази пов'язані з носієм того чи іншого одягу. Одежа в даному випадку є елементом, який виступає на позначення цілого.

Колороніми в даних метоніміях виступають смислоутворювальними компонентами, завдяки яким відбувається розрізнення семантики даних фразеологізмів (пор. *blackcoat*, *redcoat* – в обох фраземах присутня лексема *coat*, отож саме лексема на позначення кольору є смислорозрізнювальною).

2) фразеологічна одиниця на позначення людей, до складу яких входить колоронім, що означає колір одягу загалом: *thelightblues* (кембріджські студенти на спортивних змаганнях), *thedarkblues* (оксфордські студенти на спортивних змаганнях), *grayfriar* (монах-францисканець), *blackfriar* (монах-домініканець).

Як і в попередній групі назви кольорів несуть основне семантичне навантаження і вживаються як складова частина цілісного поняття.

3) вислови, які позначають неістоти; їхні складові є частиною того об'єкту, який внаслідок переосмислення став у центрі семантичного ядра даної фразеологічної одиниці: *thegreencloth* (більярдний стіл), *greenroom* (артистична вбиральня – колись в них стіни були зеленого кольору), *blackbottle* (отрута – назва посуду вживається замість вмісту), *blackletter* (старовинний англійський готичний шрифт), *blackliterature* (книги з готичним шрифтом), *whiteletter* (латинський шрифт).

Перифраз – це така стилістична фігура, що полягає в заміні назви предмета (чи явища) описом його найсуттєвіших ознак або вказуванні на їх характерні риси [77, с. 170]. Колоронім, як складова частина фразеологізму, здебільшого вказує на характерну особливість предмета і тому вживається у буквальному

значенні. Із назвами кольорів зустрічаємо наступні фраземи-перифрази: *yellowmetal*(золото), *whitefuel*(«біле паливо»,гідроенергія), *blackgold*(нафта), *blackdiamonds*(кам'яне вугілля). Дані вислови означають речовини. Зустрічаються і ті, що означають тваринний світ: *thelittlegentlemaninblackvelvet*(кріт), *thegentlemaninbrown*(клоп). Наявні також перифрази на позначення предметів та явищ: *thelonggreen*(гроші), *greenstuff*, *greenmeat*(овочі, зелень), *theblueblanket*(небо). Деякі фразеологізми означають людей (пор. з метоніміями): *priestofthebluebag*(адвокат), *knightofthegreencloth*(картяр), *black-coatedworkers*, *white-collaredworkers* (трудова інтелігенція), *thered-coatedgentry*(британські солдати).

Серед перифраз знаходимо і власне авторський – *green-eyedmonster* (ревності) у Шекспіра.

Що стосується евфемізмів, то це – явище лінгвосоціальне, зумовлене умовами та характером спілкування. Їх можна розглянути з психологічного боку. Такі фраземи як *theblackman* та *thegentlemaninblack* означають диявола. В таких фразеологічних одиницях чорний колір символізує світ темряви, де панує сатана.

Отже, до складу метонімічних, перифрастичних та евфемістичних фразеологізмів колороніми входять зі своєю первинною (на позначення кольору) семантикою. Як правило, назви кольорів несуть атрибутивне навантаження. Вони не лише впливають на загальне значення фразеологічної одиниці, а й виконують смислорозрізнявальну функцію.

Аналіз фразеологічної одиниці за типами переосмислення дозволив виявити певні закономірності семантики колоронімів в межах одного типу. Вони полягають в наступному:

1) до переважної більшості фразем з лексемами на позначення кольорів, дані лексеми увійшли в своєму первинному значенні, позначаючи колір;

2) певний відсоток становлять такі фразеологічні одиниці, які містять назви кольорів, що мають психологічне навантаження. Але в деяких випадках психологічне тлумачення зовсім не береться до уваги, колоронім може мати не буквально, а переносне значення;

3) в залежності від типу переосмислення лексеми на позначення кольору мають різний ступінь деактуалізації. У фразеологізмах-порівняннях колороніми обов'язково позначають колір, в метоніміях цей компонент також має кольорову ознаку, а ось у метафразеологічних одиницях, де найвищий рівень переосмислення, ступінь деактуалізації слова найвищий;

4) назви кольорів не лише впливають на загальне значення фразеологічних одиниць, що цілком закономірно, а й в деяких випадках виконують смислорозрізнявальну функцію.

Таблиця 1.1. Спільні та відмінні кольори у різних типах фразеологізмів

Назви кольорів	Black	Blue	White	Red	Green	Yellow	Gray	Brown	Rosy	Pink	Purple
Фразеологізми порівняння	+	+	+	+	+	+	+	+			
Фразеологізми метафори	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Фразеологізми метонімії	+	+	+	+	+	+	+	+			

Як можна побачити з таблиці 2.2.3 у всіх типах фразеологічних одиниць вживаються основні назви кольори, винятком є *rosy, pink, purple*, які можна зустріти тільки в фразеологізмах-метафорах.

2.2. Історико-етимологічний коментар досліджуваних фразеологізмів

Як відомо, фразеологічної одиниці можуть бути мотивованими зворотами. Ми можемо говорити про мотивованість фразеологізмів з колоронімами при існуванні семантичного зв'язку між компонентом, що вживається в буквальному значенні, та переосмисленим компонентом.

Поряд з мотивованими є і немотивовані фразеологічної одиниці. Як зазначає О.В. Кунін, в таких фраземах затемнена внутрішня фразеологічна одиниця. Її відновлення вимагає лінгвістичного аналізу з залученням екстралінгвістичних даних [46, с. 215]. Серед зворотів, до складу яких входять

колороніми, є такі, що без етимологічного розгляду семантика цих фразеологічних одиниць залишається не до кінця зрозумілою. Деякі історичні довідки уточнюють значення фразем.

Отже, для пояснення не тільки внутрішньої форми, а й для виявлення вихідної образності необхідно вдаватися до історико-етимологічного коментаря. Саме такої думки притримувалися О.М.Мелерович та В.М.Мокієнко при укладанні словника індивідуально авторських вживань фразеологічної одиниці [58, с. 109].

На відміну від тлумачення фразеологізму *ablacksheep* (нероба, шахрай, негідник), яке подає О.В. Кунін [46, с. 184], В.Коллінз вважає, що цей вираз може походити від гри слова «чорний», яке дуже часто вживається на позначення аморального [39, р. 43]. Вислови *blackbooks* (немилість), *tobeinone'sblackbooks* (не мати чистієї прихильності) мають наступне походження. Фрази походять від практичної діяльності власників магазинів та торговців, які тримали спеціальні книги для запису гарних та поганих покупців, для запису їхніх боргів. Такі записи відносяться ще до 1592 р.

Фразема *intheblack*, що означає «мати певну суму грошей в банку, не бути в боргу» має таку етимологію: коли особа має гроші в банку, це вказується цифрами, надрукованими чорним кольором (пор. *inthered* – бути в боргу) [109, с. 26].

Історична довідка необхідна, щоб зрозуміти утворення фразеологізму *blackpudding* (кров'яна ковбаса). *Pudding* тут вживається у своєму старому значенні «ковбаса». В сучасній англійській мові це значення зустрічається тільки в діалектах [105, с. 143].

Фразеологічний зворот *blueblood* (аристократичне походження) – це переклад іспанської фрази *sangreazul*, яка вживалася деякими сім'ями. Вони мали на увазі те, що їхня кров була чисто іспанська, і що в їх жилах не тече мавританська кров. У людей зі світлою шкірою вени мають синюватий відтінок [109, с. 28].

У вислові *bluefunk* (панічний страх) лексема *funk*, очевидно, первісно вживалася студентами оксфордського університету як сленгове слово [109,с.124]. При переляці, внаслідок порушення кровообігу, шкіра людина набуває синюватого відтінку [39,с.45].

Фразеологізм *bluestocking* (вчена жінка, педантка) пов'язаний з англійськими реаліями: «зібранням синіх панчо» голандський адмірал Босковен при перебуванні в Англії назвав так один з літературних салонів середини XVIII ст. в Лондоні. Вчений Бенджамін Спеллінгфліт з'явився в цьому салоні в синіх панчохах [46,с.183].

З дуже рідким природнім явищем пов'язаний фразеологізм *once in a blue moon* (коли-не-коли, вряди-годи). За певних умов як сонце, так і місяць мають темно-синій колір. Цей феномен був зафіксований в Ірландії у 1927р., в Каліфорнії у 1934р. Це явище трапляється тоді, коли в атмосфері існує тонкий пил з частками відповідного розміру. Пил може виникати від вулканічних вивержень, бути принесеним з пустелі чи спричиненим пожежею лісів. Синій місяць з'являється рідше за синє сонце [39,с.45-46].

Вираз *byallthat'sblue* (хай йому чорт) в англійську мову потрапив в калькованому вигляді. У французькій мові існує вислів *parbleu*, який є евфемізмом замість *parDieu* [105, с. 182].

Trueblue (людина, яка чинить опір будь-яким змінам, особливо політичного характеру), напевно, походить від незміноного кольору неба [39,с.29].

З небом, а точніше з блискавкою, що несподівано з'являється на небі, пов'язаний фразеологізм *aboltfromtheblue* (цілковита несподіваність, раптовість).

Етимологія фраземи *bluebeans* (кулі) пов'язана з німецькою мовою – *blaueBonnen* (свинець голубоватого кольору) [105, с. 149].

Такий зворот як *toshowthewhitefeather* (злякатися, виявити молодущність) пов'язаний з таким видовищем, як бій півнів. Якщо в хвості у курча (півника) було біле перо, це свідчило про погану породу [109,с.108].

Незвичайне походження має фразеологізм *whiteelephant* (обтяжливе майно; подарунок, якого важко позбутися). Король Сіаму, щоб розорити когось зі своїх

підданих, дарував йому священного білого слона, утримання якого коштувало дуже дорого [105,с.1006].

Фразеологічний зворот *tostandinawhitesheet* (каятися, визнавати прилюдно свої помилки) первісно вживався стосовно повій та перелюбників. Під час прилюдного каяття особа одягала білі одяжі.

Біблійну етимологію має фразема *whitedsepulchre* (щось привабливе зовні, але нікчемне всередині; лицемір). Згідно Біблії (Матв. 23:26), Ісус дорікав книжникам та фарисеям у лицемірстві. Він порівнював їх з побіленою гробницею, яка зовні гарна, а всередині – лише кістки померлого і всякі нечистоти [39, с. 243].

У *likearedragtoabull* (дратуючи, роздратовуючи) йдеться про великий шматок червоної матерії, якою дратували бика під час кориди [109, с. 269]. Але насправді, як зазначає В.Коллінз, виявлено, що бики не розрізняють кольорів, і тореадор з тим же успіхом міг би застосовувати тканину будь-якого іншого кольору [39, с. 187].

Фразеологізм *theredcarpet* (особливо гарне ставлення) пов'язаний з червоним килимом, який розстеляли перед королівською особою, чи поважним гостем під час офіційних візитів [109, с. 48].

Між фразеологізмом *aredherring* (привід для відвертання уваги, для замилювання очей) та властивостями цієї риби існує прямий зв'язок. Копчений оселедець має дуже різкий запах, і мисливські собаки можуть бути введені в оману, якщо на їхньому шляху покласти цю рибу [109,с.163].

На етимологію фраземи *redtape*(бюрократизм, канцелярський фразеологічна одиниця) існує декілька поглядів. В Англо-українському фразеологічному словнику дається наступне пояснення: червоною стрічкою прошивають документи в англійських державних установах [105,с.806]. В. Коллінз дещо по-іншому пояснює походження цього виразу: червона стрічка застосовувалася для друкування документів [39,с.187].

З банківськими справами пов'язаний фразеологізм *inthered* (бути в боргу). Коли особа бере з банку суму грошей, що перевищує суму на її поточному рахунку, цифри друкуються червоним (пор. *intheblack*) [109,с.272].

Будучи загальноприйнятим символом у світлофорі, зелене світло увійшло до складу фразеологічної одиниці *togiveagreenlight* (розв'язати руки, дати свободу дій).

Походження виразу *yellowjournal* (бульварно-сенсаційний журнал) відноситься до такого факту: у 1885 році в одному з номерів журналу «New York World» було вміщено кольорову фотографію, що на той час було рідкісним явищем. Це було зроблено з метою викликати сенсацію і залучити широкі кола читачів. На фотографії було зображено дитину в жовтому (The Yellow Kid) [105,с.1031].

Знання етимології фразеологічної одиниці дозволяє глибше вникнути в її зміст. З'ясувалося, що до складу зазначених фразеологізмів колоронім увійшов в первинному значенні, позначаючи колір.

2.3. Особливості перекладу фразеологізмів, що містять назви кольорів

Факт, що фразеологізми, як мовні одиниці, відображають специфіку світосприйняття певного народу, є незаперечною істиною. Розглянемо деякі відповідники фразеологізмів з колоронімами в двох мовах.

Як правило, перекладаючи фразеологізми англійської мови на українську, з використанням колоронімів, вживається точний відповідник лексеми на позначення кольору (**переклад за допомогою фразеологічного еквівалента**):

asredasalobster (англ) – червоний, як рак (укр);

blueblood (англ) – голуба кров (укр);

awhitecrow (англ) – біла ворона (укр).

Для позначення **недосвідченості** вживається лексема «зелений», але в різних мовах у сполучі з різними лексемами:

greenhand (англ) – молодий та зелений (укр).

Однак, існує певна кількість фразеологічних одиниць, в яких при перекладі на іншу мову використовується інший колоронім.

В англійській мові на позначення заздрості вживається зелений колір:

greenwithenvy(мучений заздрістю);

tolookthroughgreenglasses(заздрити);

green-eyedmonster (заздрість).

В українській мові зустрічаємо вираз «*заздрість з жовтими очима, мов жовтки*». Як бачимо, сприйняття поняття «заздрість» в англійській та українській мовах дещо різниться. В кольоровому спектрі зелений та жовтий стоять поруч, тому не дивно, що вживаються обидва колороніма. Вживання цих колоронімів в значенні заздрості пов'язане з фізіологічними процесами в організмі людини. Коли людина відчуває заздрість, ревності, в неї інтенсивно виділяється жовч, і шкіра набуває жовто-зеленого відтінку.

Стан гніву, люті також виражається за допомогою різноманітних колоронімів у кожній з мов. Червоний присутній у фразеологізмі англійської мови (*toseered*); жовтий та синій притаманні українській мові (жовтіти (синіти) від злості).

Різняться і переклади фраземи *todrinktillall'sblue*: допитися до білої гарячки (укр). Так само *thebluedevils* (у другому значенні) перекладається як «біла гарячка».

Лексеми *black* та *blue*увійшли до фразеологічного звороту *tobeatsomebodyblackandblue* (сильно побити когось) на позначення синців, що залишаються після побоїв.

В англійській мові песимізм позначається синім кольором: *toseethroughblueglasses* (похмуро, песимістично дивитися на речі).

Як зазначалося вище, лексема *green* в англійській та «зелений» в українській мові можуть мати значення «недосвічений» і з ним входять до складу фразеологізмів. Однак в слов'янській мові існує ще одна фразема з іншим колоронімом з цією ж семантикою: жовтороте пташеня.

В розмовній англійській мові зустрічається фразеологізм *paintmepinkif* (щоб мене лиха година побила), що по суті означає прокльон. Українське прокляття «щоб побила руда глина» в своїй структурі містить колоронім «рудий». Можна спостерегти певну спільність між рожевим та рудим кольорами.

Незважаючи на деякі розбіжності у вживанні колоронімів в різних мовах, переважна більшість фразеологічних одиниць англійської мови, що містять назви кольорів, при перекладі зберігають свою структуру. Колір є невід'ємною частиною світосприйняття людини, що також відбивається в мові народу.

Варто також зазначити і граматичний аспект вживання колоронімів у складі фразеологізмів. За своєю суттю назви кольорів є прикметниками і в переважній більшості зворотів саме так і вживаються. Однак, в деяких випадках лексеми на позначення кольору субстантивуються і позначають абстрактні предмети. У фраземі *towearthepurple* колоронім має своє власне опредмечене значення «влада монарха»; лексеми *green* та *pink* у фразеологізмах *inthegreentainthepink* також субстантивуються, набуваючи семантики «розквіт сил». «Гроші» означає колоронім *green* в складі виразу *thelonggreen*.

Існують і такі фразеологізми, де назва кольору виступає як прислівник: *toliewhitely*. В даному випадку лексема на позначення кольору означає «невинно».

Виступаючи в ролі іменника, дієслова та прислівника, назви кольорів непрямо вказують на кольорову ознаку або ж пов'язані з психологічним тлумаченням колороніма (як у випадку з *whitely*).

2.4. Передача емоційно-експресивної функції концепту «red» при перекладі

Лексема «red» має кілька значень в англійській мові. Воно може виступати в ролі прикметника та набувати значення «*колір крові, людських губ, осіннього листя вираз негативних емоцій* »:

- червоний; багряний: *red flag (banner)*—червоний прапор

- рудий: *red hair* – руде волосся
- рум'яний: *red with anger* — почервонілий від гніву, *rosy* – рум'яний
- закривавлений: *red hands* — закривавлені руки
- червоний (про вино).

Також концепт «red» може функціонувати як іменник:

- червоний колір: *too much red in the painting* –забагато червоної фарби
a red ball in snooker– червона куля в більярді
a red ring on a target, between the blue and the gold, scoring seven points – у стрільбі з луку – червоне кільце на мішені між блакитним та золотим, сім очок.

- (the Reds) індіанці; золото; червоне світло; борг

to be in the red–бути в боргу, мати заборгованість [Hornby A.S., 1982: 201].

Фразеологія кожної мови – це скарбниця народу, здобуток його мудрості й культури, що містить багатий матеріал про його історію, боротьбу з гнобителями й нападниками, про звичаї, ідеали, мрії й сподівання [1, с. 99].

Існує декілька класифікацій фразеологічних одиниць. А. Шахматов схилився до синтаксичної точки зору та виокремлював чотири типи неподільних словосполучень:

1) Словосполучення, граматично неподільні, незрозумілі з погляду живих синтаксичних відносин, але лексично цілком вільні, тобто можуть бути заповнені будь-яким словесним матеріалом у відповідні фразеологічна одиниця рми. Так, наприклад, сполучення інфінітива з називним відмінком іменника у значенні прямого додатка:

- *to be in the red* зі значеннями *бути в боргу, мати заборгованість і працювати зі збитком, бути збитковим;*

- *come (get) out of the red* у значенні *виплутатися з боргів; покрити дефіцит; почати давати прибуток;*

- *go to the red* у значенні *приносити дефіцит, стати збитковим; показувати дефіцит;*

- *cutinthered* зі значенням *привести до банкрутства, зробити нерентабельним, збитковим* [44, с. 624].

2) Словосполучення, граматично неподільні, невмотивовані з погляду сучасних синтаксичних зв'язків, але з лексичної точки зору розчленовані, хоча і не цілком вільні, допускають підстановку і вживання будь-яких слів тільки на місці одного члена даних словосполучень. Так, наприклад, словосполучення з числівниками, у яких фразеологічна одиниця рма родового відмінка від порядкового слова не може бути визначена з погляду сучасних значень родового відмінка:

- *as red as a beet*, що має значення *червоний, багряний, червоний як рак* або фразеологізм *as red as cherry* – *кров з молоком, рум'яний*.

3) Словосполучення, неподільні за своїм лексичним значенням, але подільні граматично, які цілком відповідають синтаксичним моделям сучасної мови:

- *red herring* – *відволікаючий маневр*.

4) Словосполучення для сучасної мовної системи однаково цільні і неподільні як із синтаксичної, так і з лексико-семантичної точок зору:

- *paint the town red* – *відірватися на повну*.

Ми зупинимося на такій класифікації.

1) фразеологізми – порівняння. Цей тип моделювання наявний у стійких порівняннях, які ще називаються компаративними зворотами. Ад'єктивні компаративи, типу «*as* + прикметник + *as* + іменник (чи словосполучення)» є одним з основних. У фразеологізмах-порівняннях можна виділити безпосереднє значення кожного компонента-колоніма. *Redy* фразеологізмах-порівняннях має два значення – «червоний». Наприклад: *asredasapoppy* – *червоний, як маків цвіт*; *asredasabeetroot* – *червоний, як буряк*; *asredasaturkey-cock* – *червоний, як індик*; *asredasalobster* – *червоний, як рак*; *asredasfire* – *червоний, як вогонь*; *asredasblood* – *червоний, як кров*.

Та «рум'яний» – *asredasacherry*, *asredasarose* – *кров з молоком*.

2) Фразеологізми – метафори. За визначенням О.В.Куніна, цей тип переосмислення є «переносом найменування з одного денотата на інший, який асоціюється з ним на основі реальної або уявної схожості» [44,с.124]. Фразеологізми-метафори досить образні, і за висловом В.М.Мокієнка, метафора є «фактором створення образності».

У прямому (первинному) значенні: *redmeat*– м'ясо – яловичина, баранина; *redinthe face*– багровий від гніву; *red-letter day*– святковий, радісний, пам'ятний день.

В значенні «щось яскраве», «те, що кидається в очі»: *topaint (smth.) red*– зображати щось у яскравій сенсаційній формі; *topaintthetownred*– дебоширити, гучно веселитися.

Може також позначати «дефіцит»: *inthered*– мати заборгованість, бути в боргу; *togointored*– зазнати збитків, дефіциту.

Психологічна асоціація червоного кольору з таким психічним станом як гнів знайшла своє відображення і в мові. Наприклад: *toseered*– скинути, розлютитися; *redrag*– те, що дратує, бісить; *toactasaredragactsuponabull*– сильно дратувати, виводити з себе.

Колоронім *red* у складі фразеологізмів-метафор в основному має кольорове навантаження, або значення, яке прямо чи непрямо пов'язане з червоним кольором. Якщо навіть і зустрічаються такі фраземи, де наявне психологічне значення, воно все одно пов'язане з кольоровою ознакою.

3) Фразеологізми – метонімії.

Фраземи цього типу базуються на метонімічному переосмисленні, що за висловом О.В.Куніна є переносом «найменування з одного денотата на інший, який асоціюється з ним за суміжністю» [46,с.129]. Наприклад: *red coat* – англійський солдат; *red hat* – звання кардинала; *red tab* – штабний офіцер.

2.5. Збереження прагматичного потенціалу концепту «red» при перекладі на українську мову

Фразеологізми на позначення кольору можуть справляти певне враження (позитивне, негативне чи нейтральне) та викликати певні емоції. Характер впливу визначається трьома основними факторами:

- зміст висловлювання;
- сприйняття повідомлення залежить від характеру знаків, що складають висловлювання;
- прагматичний вплив висловлювання залежить від рецептора, що його сприймає.

Слід підкреслити, що співвідношення між прагматикою оригіналу та перекладу фразеологізмів з концептом «red» може бути різною, а прагматична адекватність перекладу необов'язково полягає у збереженні прагматики вихідного тексту. Німецький перекладознавець А.Нойберт запропонував відрізнити чотири типи прагматичних відносин при перекладі від найвищої можливості перекласти в прагматичному розумінні до неможливості відтворити прагматику оригіналу в перекладі. Така градація установлюється в залежності від характеру тексту оригіналу. Найповніше передається прагматична направленість оригіналу, що має однаковий прагматичний інтерес і для читачів перекладу.

Перший вид прагматичної адаптації має за мету забезпечити адекватне розуміння повідомлення рецепторами перекладу, орієнтуючись на «усередненого» рецептора.

Другий вид має за мету досягти правильного сприйняття змісту оригіналу, донести до рецептора емоційний вплив вихідного тексту.

Третій вид прагматичної адаптації – перекладач орієнтується не на рецептора, а на конкретного рецептора і на конкретну ситуацію спілкування.

Четвертий вид – вирішення «екстраперекладацької надзадачі». Вирішує якусь персональну задачу не пов'язану із точним відтворенням оригіналу.

Прагматичне значення – це відношення між знаком та людиною, суб'єктивне ставлення людей до одиниць мови, а через мову – до предметів та понять.

Прагматичне значення включає всі питання, пов'язані з різними ступенями розуміння тих чи інших мовних одиниць у мовленні або їх трактуванням залежно від мовного чи немовного досвіду людей, які беруть участь у процесі комунікації.

Таким чином, прагматика - це вивчення, перш за все, екстралінгвістичних факторів мовлення:

- предмета;
- ситуації;
- учасників мовлення.

При визначенні прагматичного аспекту концепту «red» слід зазначити, що значення фразеологізмів не завжди збігаються в мові оригіналу та в мові перекладу. Так, наприклад в англійській мові лексема «red» частіше має негативну конотацію:

- може позначати «дефіцит». Це пов'язано з фактом, що збитки в облікових банківських книгах записувалися червоними чорнилами. Прикладом таких фразеологізмів є *inthered* (мати заборгованість, бути в боргу), *togointored* (зазнати збитків, дефіциту).

- мідна монета за своїм кольором також червона, отже *red* у комбінації з лексемою *cent* у переосмисленому значенні фразеологізму трактується як «щось зовсім не цінне», «ламаний гріш». Дана словосполука входить до складу і інших: *nottocarearedcent* (ані трохи не цікавитись), *notwortharedcent* (ламаного гроша не вартий), *nottogivearedcent* (зовсім не цінувати), *nottohavearedcent* (зовсім не мати грошей).

- червоний як символ попередження, небезпеки є складовою частиною висловів *toseearedlight* (бачити або підозрювати небезпеку) та певною мірою таких фразеологізмів, як *redlamp* (публічний дім) та *red-lightdistrict* (район публічних домів).

Отже, при передачі прагматичного значення концепту «red» важливо врахувати яке значення він має в мові оригіналу.

2.6.Способи перекладу етнокультурних фразеологізмів на цільову мову

А) Лексичні фразеологізми

Фразеологічні сполучення, які співвідносяться зі словами, мають специфічні особливості. Треба відмітити ті, які мають значення для перекладацької проблематики. За В. Виноградовим фразеологічні одиниці характеризуються семантичною цілісністю, кожна одиниця має своє конкретне значення. Саме воно реалізується в мові. Такі фразеологічні звороти утворені від вільних словосполучень та співпадають з ними структурно [20, с. 181].

Внутрішня форма фразеологізму – це лексико-семантичний зміст вільного словосполучення, на основі метафразеологічна одиницяричності якого виник фразеологізм, це той початковий образ, який дав йому змогу поступово набути значення стійкої фразеологічної одиниці. Звичайно, в сучасній мові ступінь вмотивованості цього значення різний. Важливо зазначити те, що у свідомості носія мови повинно закріпитися значення фразеологічного сполучення так, як закріплюються в свідомості значення самих слів. Це зумовлено тим, що внутрішня форма частіше може лише підказати, а не дати точне визначення фразеологізму.

Переходимо до зіставного аналізу фразеологічних зворотів:

1) У мові перекладу є фразеологізм, який повністю співпадає з фразеологізмом мови оригіналу, тобто має теж саме значення, стилістичне забарвлення та туж саму внутрішню фразеологічна одиницярму. Такі пари є повними еквівалентами. Вони мають високий ступінь адекватності лексико-граматичного складу, значення, образності та експресивно-стилістичного забарвлення. Але слід зазначити, що повна еквівалентність не абсолютна і такі фразеологізми можуть мати певну національну специфіку.

2) У мові перекладу є еквівалентна фразеологічна одиниця з таким же, що й в оригіналі або схожим значенням, однаковим стилістичним забарвленням та однаковою внутрішньою фразеологічною одиницяркою. Такі пари відносяться до неповних еквівалентів, тобто вони являть собою перекладацькі відповідники [20, с. 183].

3) У мові перекладу є стилістично еквівалентне фразеологічне сполучення з таким же або близьким значенням як і в мові оригіналу, такі пари називаються частковими еквівалентами. Наприклад: *notwortharedcent*, на позначення речей, які нічого не варті. В українській мові має такий частковий еквівалент: *і ломаного гроша не коштує*.

1) У мові перекладу є відповідне за стилістичним забарвленням та значенням слово. Наприклад: *inthered* – має значення *боргу, бути в боргу, бутизбитковим*; *come (get) outofthered* – *виплутатися з боргів; покрити дефіцит; почати давати прибуток*; *putinthered* – *привести до банкрутства, зробити нерентабельним, збитковим*.

Отже, якщо внутрішня форма фразеологізму не обігрується у мові, якщо немає натяку на образ, що лежить в його основі, немає двоплановості, то перекладач не повинен зберігати цей внутрішній образ, важливо лише передати змістову, емоційну та цільову інфразеологічною одиницяркою фразеологізму оригіналу. Тому в перекладі фразеологічній одиниці може відповідати фразеологізм або слово, яке має еквівалентний обсяг інформації [20, с. 184].

Б) Відтворення предикативних стійких словосполучень

Прислів'я – це закріплені у мові стійкі образні судження, які мають повчальний зміст, виражають певну мораль та часто мають звуко-ритмічну організацію. В. Виноградов виділяє п'ять можливих типів перекладу прислів'їв:

1) Повним відповідником (еквівалентом), коли в мові перекладу є прислів'я, яке рівнозначне за змістом, функцією та стилістичними характеристиками прислів'я в мові оригіналу. Метафора, закріплена в прислів'ї, повинна спиратися на ідентичні образи.

Повні еквіваленти часто зустрічаються у так званих інтернаціональних прислів'ях та крилатих виразах, які беруть свій початок від міфічних або біблійних джерел [20, с. 185].

2) Частковий відповідник – прислів'я мови перекладу еквівалентне прислів'ю мови оригіналу за змістом, функцією та стилістичним забарвленням, але відрізняється своїм образним значенням. Наприклад: *redherring* – перекладається як *відоволикаючий маневр*. Має такі аналоги в українській мові як *замилити очі, задурити голову*; *paintthetownred* – англійській мові використовується на позначення гарного проведення часу, веселої прогулянки. В українській мові зустрічається такий аналог: *відірватися на повну*.

3) При передачі прислів'їв нерідко використовується прийом калькування. Прислів'я відтворюється майже дослівно, але контекст підказує реципієнту, що він має справу з стійким зворотом. Наприклад: *redragtoabull* – *червоний колір для бика*, тобто той, що дратує, злить [20, с. 186].

4) Так званий «псевдодослівний» відповідник, коли перекладач вважає за потрібне вжити прислів'я мови оригіналу, або у випадку відсутності в мові перекладу повного або часткового еквіваленту. В цьому випадку перекладач «винаходить» прислів'я та відтворює без модифікацій або з незначними змінами образний зміст прислів'я оригіналу. Таким чином він зберігає його зміст [20, с. 188].

5) Останній спосіб відтворення фразеологічної одиниці – це описовий переклад. Тобто переказ фразеологізму, який зумовлений відсутністю в мові перекладу необхідних відповідників та неможливістю калькування. Наприклад: *Bewareofredsunderthebeds*– *Пильуйте! Комуністи всюди* [20, с. 190].

В) Компаративні фразеологізми

Особливе місце в перекладознавстві слід відвести компаративним фразеологізмам. Вони являють собою своєрідні стійкі порівняння. Вони, як правило побудовані за такою схемою: «назва якості або дії + сполучник + метафразеологічна одиницяричний інтенсифікатор названої якості чи дії.

Першу позицію в данній схемі найчастіше займають прикметники або дієслова, які співвідносяться з конкретним об'єктом думки, котрий характеризується двічі. По-перше, називається притаманна їм якість, або здійснювана ними дія чи стан. Причому прикметники або дієслова вживаються в своїх звичних значеннях. По-друге, притаманна їм характеристика посилюється своєрідним метафразеологічна одиницяричним інтенсифікатором, який або збільшує ступінь названої якості або вказує на посилення інтенсивності дії. Саме тому, фразеологічність такого звороту міститься в стійкості порівняння: певні якості та дії можуть посилюватися за допомогою певних метафразеологічна одиницяр. При перекладі частіше за все підбирають відповідний фразеологізм або калькують зворот мови оригіналу. Передача таких фразеологічних одиниць фразеологічними еквівалентами у мові перекладу частіше за все призведе до втрати національної специфіки звороту, але змістова, стилістична та функціональна адекватність зберігається. З іншого боку калькування може призвести до послаблення національного колориту фразеологізму, тому що калька – це вільне словосполучення, а не фразеологізм [20, с. 191].

За словником В. Даля можна навести такі приклади: *asredasabeety* значенні *червоний, багряний; червоний як рак* [44, с. 624]; *asredascherry* зі значенням *рум'яний; кров з молоком* [44, с. 624]; *as red as fire* зі значенням *почервонілий* [44, с. 624].

Як правило, перекладаючи фразеологізми англійської мови на українську, з використанням колоронімів, вживається точний відповідник лексеми на позначення кольору: *asredasalobster* (англ) – *червоний, як рак* (укр).

Однак, існує певна кількість фразеологічних одиниць, в яких при перекладі на іншу мову використовується інший колоронім.

Стан гніву, люті виражається за допомогою різноманітних кольорів у кожній з мов. Червоний присутній у фразеологізмі англійської мови *toseered*; жовтий та синій притаманні українській мові (жовтіти (синіти) від злості).

Незважаючи на деякі розбіжності у вживанні колоронімів в різних мовах, переважна більшість фразеологічних одиниць англійської мови, що містять

назви кольорів, при перекладі зберігають свою структуру. Варто також зазначити і граматичний аспект вживання колоронімів у складі фразеологізмів. За своєю суттю назви кольорів є прикметниками і в переважній більшості зворотів саме так і вживаються. Однак, в деяких випадках лексеми на позначення кольору субстантивуються і позначають абстрактні предмети: *to see red* – *скипіти, розлютитися*.

Висновки до Розділу 2

Як показало дослідження, в англійській мові найбільшу кількість становлять фразеологічні одиниці з кольором *black* (24,71%). На другому місці фраземи з компонентом *blue* (16,86%). Далі у порядку зменшення йдуть такі назви кольорів як *white* (15,01%), *red* (14,31%), *green* (9,47%), *yellow* (6,47%), *rosy*, *pink* (3,24%), *gray* (2,78%), *brown* (2,54%), *purple* (0,69%), *orange* (0,23%). Серед них зустрічаються і такі, до складу яких входять два або більше колороніми. Вони становлять 3,69% проаналізованих фразем.

Входячи до складу фразеологізмів, назви кольорів у деяких випадках втрачають своє первинне значення (ознака кольору) і набувають зовсім інших семантичних відтінків

Знання етимології фразеологічної одиниці дозволяє глибше вникнути в її зміст, бо як правило, рідко знаходиться слово-еквівалент, яке б такою ж мірою передавало ту виразність, що притаманна фразеологізмам .

Концепт «red» має кілька значень в англійській мові. Воно може виступати в ролі прикметника та набувати значення:

- червоний; багряний;
- рудий;
- рум'яний;
- закривавлений;
- червоний (про вино).

Також концепт «red» може функціонувати як іменник:

- червоний колір;

- (the Reds) індіанці;
- золото;
- червоне світло;
- борг

Фразеологізми на позначення кольору можуть справляти певне враження (позитивне, негативне чи нейтральне) та викликати певні емоції. Характер впливу визначається трьома основними факторами:

- зміст висловлювання;
- сприйняття повідомлення залежить від характеру знаків, що складають висловлювання;
- прагматичний вплив висловлювання залежить від рецептора, що його сприймає.

При визначенні прагматичного аспекту концепту «red» слід зазначити, що значення фразеологізмів не завжди збігаються в мові оригіналу та в мові перекладу. Так, наприклад в англійській мові лексема «red» частіше має негативну конотацію:

- може позначати «дефіцит»;
- «щось зовсім не цінне», «ламаний гріш»;
- червоний як символ попередження, небезпеки.

Можна виділити основні типи перекладу, які застосовуються щодо фразеологізмів в залежності від їх виду

1) Лексичні фразеологізми:

- фразеологізм, який повністю співпадає з фразеологізмом мови оригіналу;
- еквівалентна фразеологічна одиниця з таким же, що й в оригіналі або схожим значенням, однаковим стилістичним забарвленням та однаковою внутрішньою формою;
- стилістично еквівалентне фразеологічне сполучення з таким же або близьким значенням як і в мові оригіналу, такі пари називаються частковими еквівалентами.

2) Відтворення предикативних стійких словосполучень:

- повним відповідником (еквівалентом), коли в мові перекладу є прислів'я, яке рівнозначне за змістом;
- частковий відповідник – прислів'я мови перекладу еквівалентне прислів'ю мови оригіналу за змістом, функцією та стилістичним забарвленням, але відрізняється своїм образним значенням;
- прийом калькування. Прислів'я відтворюється майже дослівно, але контекст підказує реципієнту, що він має справу з стійким зворотом;
- так званий «псевдодослівний» відповідник, коли перекладач вважає за потрібне вжити прислів'я мови оригіналу, або у випадку відсутності в мові перекладу повного або часткового еквіваленту;
- описовий переклад.

3) Компаративні фразеологізми

Вони являють собою своєрідні стійкі порівняння. Вони, як правило побудовані за такою схемою: «назва якості або дії + сполучник + метаоричний інтенсифікатор названої якості чи дії.

Як правило, перекладаючи фразеологізми англійської мови на українську, з використанням колоронімів, вживається точний відповідник лексеми на позначення кольору.

Однак, існує певна кількість фразеологічних одиниць, в яких при перекладі на іншу мову використовується інший колоронім.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Фразеологізми – явище досить складне, воно «обумовлено специфічним відношенням до означуваних предметів чи явищ дійсності, характером внутрішньої образної основи, надслівністю, залежністю між лексичними компонентами фразеологізмів і повністю чи частково переосмисленим їх значенням».

Фразеологізм і слово можуть бути близькими семантично, тобто виражати спільне поняття», однак така спільність є відносною. Фразеологізм і слово якісно відрізняються. Ця відмінність закладена в їх різній природній основі.

На природу компонентів фразеологізмів існує два протилежні погляди. Одні лінгвісти розглядають складові фразеологічних зворотів як внеслівні утворення, інші ж, які становлять переважну більшість, визнають слівну природу компонентів.

Розглядаючи фразеологізми, не можна залишити поза увагою їхні основні риси – образність та експресивність, адже в більшості випадків ці характерні особливості і відрізняють сталі звороти від слів.

Узагальненою класифікацією фразеологізмів за джерелом походження є розподіл В.М. Мокієнка фразем на дві групи – природні та умовні. Перша група – фразеологізми, що виникають самостійно в різних мовах і відображають явища природи, тваринний та рослинний світ, фізичний та психічний стани людини, до другої належать сполучення, що обумовлені специфікою національного розвитку і відображають факти матеріальної та духовної культури того чи іншого народу. Отже, цілком закономірно, що у деяких фразеологізмах, які увиразнюють, емоційно забарвлюють образність в мовленні, саме колір є складовою частиною.

Безсумнівно, для кожної мови буде різним психологічне тлумачення кольорів, яке дається знаки при перекладі фразеологічних одиниць. Розбіжності у сприйманні певним народом докільля вплинуть на кількість фразем з одним і тим самим кольором у різних мовах.

Мета роботи досягнута, були проаналізовані особливості функціонування та перекладу концепту «колір» в англійській та українській культурах. Досить велика площа перетину колірної лексики української та англійської мов зумовлена універсальністю колірної характеристики як такої.

Фразеологічні одиниці утворюються в мовленні і відображають ті явища і предмети, що безпосередньо оточують людей; люди в свою чергу, надають їм тих чи інших характеристик, в тому числі ознак за кольором. Отже, цілком закономірно, що у деяких фразеологізмах, які увиразнюють, емоційно забарвлюють образність в мовленні, саме колір є складовою частиною.

Безсумнівно, для кожної мови буде різним психологічне тлумачення кольорів, яке дається знаки при перекладі фразеологічних одиниць. Розбіжності у сприйманні певним народом докільля вплинуть на кількість фразем з одним і тим самим кольором у різних мовах.

Як показало дослідження, в англійській мові найбільшу кількість становлять фразеологічні одиниці з кольором *black* (24,71%). На другому місці фраземи з компонентом *blue* (16,86%). Далі у порядку зменшення йдуть такі назви кольорів як *white* (15,01%), *red* (14,31%), *green* (9,47%), *yellow* (6,47%), *rosy*, *pink* (3,24%), *gray* (2,78%), *brown* (2,54%), *purple* (0,69%), *orange* (0,23%). Серед них зустрічаються і такі, до складу яких входять два або більше колороніми. Вони становлять 3,69% проаналізованих фразем.

Можна виділити основні типи перекладу, які застосовуються щодо фразеологізмів в залежності від їх виду

1) Лексичні фразеологізми:

- фразеологізм, який повністю співпадає з фразеологізмом мови оригіналу;
- еквівалентна фразеологічна одиниця з таким же, що й в оригіналі або схожим значенням, однаковим стилістичним забарвленням та однаковою внутрішньою формою;

- стилістично еквівалентне фразеологічне сполучення з таким же або близьким значенням як і в мові оригіналу, такі пари називаються частковими еквівалентами.

2) Відтворення предикативних стійких словосполучень:

- повним відповідником (еквівалентом), коли в мові перекладу є прислів'я, яке рівнозначне за змістом;

- частковий відповідник – прислів'я мови перекладу еквівалентне прислів'ю мови оригіналу за змістом, функцією та стилістичним забарвленням, але відрізняється своїм образним значенням;

- прийом калькування. Прислів'я відтворюється майже дослівно, але контекст підказує реципієнту, що він має справу з стійким зворотом;

- так званий «псевдодослівний» відповідник, коли перекладач вважає за потрібне вжити прислів'я мови оригіналу, або у випадку відсутності в мові перекладу повного або часткового еквіваленту;

- описовий переклад.

3) Компаративні фразеологізми

Вони являють собою своєрідні стійкі порівняння. Вони, як правило побудовані за такою схемою: «назва якості або дії + сполучник + метаоричний інтенсифікатор названої якості чи дії.

Як правило, перекладаючи фразеологізми англійської мови на українську, з використанням колоронімів, вживається точний відповідник лексеми на позначення кольору.

Однак, існує певна кількість фразеологічних одиниць, в яких при перекладі на іншу мову використовується інший колоронім.

Метод, що його перекладач використовує, відтворюючи фразеологізми на позначення кольору, залежить від ступеня прозорості рівня експлікації, а також подібності значень колірних лексем мови оригіналу та мови перекладу. Покомпонентний переклад зі збереженням колірної ознаки створює подібний за змістом і стилістичними якостями фразеологізм, але цей метод не забезпечує адекватності відтворення, якщо фразеологічна одиниця мови перекладу не

містить конотативних понять, особливо значущих для створення образу оригіналу, або якщо експресивний ефект зумовлено переважно формально-звуковим аспектом образу. Тому фразеологізми з компонентом кольору при перекладі часто зазнають змін на граматичному, структурному й лексичному рівнях .

Вилучення колірної лексеми при перекладі супроводжується зміною чи втратою комплексу візуальних асоціацій. Відтворюючи семантику фразеологічної одиниці з колірним компонентом у цільовому тексті, перекладачі використовують повні або часткові фразеологічні еквіваленти, вдаються до методу фразеологічного калькування та описового відтворення. Колірний компонент зберігається, якщо у мові-сприймачі існує фразеологічний еквівалент, повний або частковий з компонентом кольору , а також при покомпонентному відтворенні (смісл фразеологічної одиниці відтворено адекватно завдяки прозорості значення актуалізованої внутрішньої форми).

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авксентьев Л. Г. Семантична структура фразеологічних одиниць сучасної української мови та особливості її формування. *Мовознавство*. Київ : Наукова думка, 1987. Вип. 1, С. 43-46.
2. Агюстон Ж. Теория цвета и ее применение в искусстве и дизайне. Москва : Наука, 1982. С. 85-115.
3. Алексеев С.С. О цвете и красках. Москва : Наука, 2006. 315 с.
4. Алефіренко М.Ф. Проблема фразеологічного рівня мови. *Мовознавство*. Київ : Наукова думка, Вип. 5. С. 42-47.
5. Алехина А.И. Идиоматика современного английского языка. Минск: Радуга, 1982. 214 с.
6. Алехина А.И. Семантические группы во фразеологии современного английского языка. Минск: Радуга, 1978. 282 с.
7. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии. Ленинград : Дело, 1963. 311 с.
8. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык: Учебник для вузов. Москва : Флинта: Наука, 2004. 384с.
9. Арнольд О. О цветах нашей жизни. *Крестьянка*. 2000. Вип. 2. С. 20-21.
10. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека. 2-е изд., испр. Москва : Языки русской культуры, 1999. 256 с.
11. Ашкенази Г.И. Цвет в природе и технике. Москва : Наука, 1985. 96 с.
12. Ащеулова К. Ты и твой цвет. Москва : Высшая школа, 1998. С. 22-34.
13. Бабій І.М. Семантика, структура та стилістичні функції назв кольорів в сучасній українській мові. Київ : Наукова думка, 1997. 191 с.
14. Бархударов Л.С. Контекстное значение слова и перевод. *Сб. научн. тр. / Московский педагогический институт иностранных языков*. 2005. Вып. 238. С. 13-28.
15. Бархударов Л.С. Язык и перевод. Москва : Радуга, 2003. С. 64-66.

16. Булаховський Л.А. Вибрані праці в п'яти томах. Київ : Культура, 1978. Т.3. 233 с.
17. Ващенко В.С. Фразеологізація компаративних зворотів. *Мовознавство*. Київ : Наукова думка, 1975. Вип 4 С. 34-40.
18. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. Москва :Русские словари, 1997. 302 с.
19. Вибер. Живопись и ее средства. Москва :Высш. шк., 2006. 173 с.
20. Виноградов В.В. Лексикология и лексикография. Москва :Угпедгиз, 1977. 203 с.
21. Володарский Л. Цвет божественных энергий. *Наука и религия*. 1998. Вип. 3. С. 24-26.
22. Вопросы фразеологии и фразеоматики: *Межвузовский сборник научных трудов. Министерство просвещения РСФСР. Московский государственный педагогический институт*. Под ред. Аракина. Москва, 1983. 296 с.
23. Гак В.Г. Фразеология, образность и культура. *Советская лексикография*: сборник статей. Москва :Прогресс, 1988. С. 159-169.
24. Гете И.В. Избранные философские произведения. Москва :Гнозис, 1964. 148 с.
25. Горобець В.Й. Про назви кольорів в українській мові другої половини XVIII ст. *Культура слова*. Вип. 55-56. Київ : Наукова думка, 2000. С. 28-32.
26. Груза Н. Тайны цвета. *Наука и религия*. 1998. Вип. 7. С. 20-22.
27. Даниель С.М. Искусство видеть: о творчески способностях восприятия, о языке линий и красок. Ленинград :Просвещение, 1990. 169 с.
28. Девидсон Д. Что означают метафоры. Москва :ИОСО РАО, 1990. 201 с.
29. Демський М.Т. Системні зв'язки у сфері фраземіки. *Мовознавство*. Київ : Наукова думка, 1991. Вип. 2 С. .36-43.

30. Єрченко П.Г. Класифікація фразеологічних одиниць. *Іноземна філологія*. Москва, 1994. Вип. 4. С. 8-12.
31. Жуков В.П. Семантика фразеологических оборотов. Москва : Академия, 1978. 213 с.
32. Зацний Ю.А. розвиток словникового складу сучасної англійської мови. Запоріжжя: Запорізький держ. Ун-т., 2002. 430с.
33. Зернов В.А. Цветоведение: учебное пособие. Москва, 1972. 163 с.
34. Иванов А.О. Английская безэквивалентная лексика и ее перевод. Санкт-Петербург : Утро, 2005. С.13-17.
35. *Исследования по лексикологии и фразеологии*: сборник трудов. Москва :Наука, 1976. 362 с.
36. Иванова Т.В. Символіка трьох кольорів у романі “Маруся Чурай” Ліни Костенко. *Українське мовознавство*: міжвідомчий науковий збірник. Київ, 1992. Вип. 19. С.65-71.
37. Каменецкайте Н.Л. Синонимы в английской фразеологии: учебное пособие. Москва, 1971. 83 с.
38. Клишевский Л.К. Мир пословиц и поговорок в современном мире. Москва :РЖ, 1999. 184 с.
39. Коллинз В. Книга английских идиом. Ленинград :Дело, 1960. 412 с.
40. Комиссаров В.Н. Теория перевода. Москва :Наука, 1973. 180с.
41. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу: підручник. Вінниця : Нова книга, 2001. 448с.
42. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства. Київ : Вид. центр «Академія», 2004. 308 с.
43. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих закладів освіти. Київ : Наукова думка, 1999. 182 с.
44. Кунин А.В. Английская фразеология. Москва :Наука, 1970. 306 с.
45. Кунин А.В. Замена компонентов фразеологизмов как стилистический прием. *ИЯШ*. 1977. Вип. 2. С.3-12.

46. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка. Москва :Наука, 1986. 201 с.
47. Кунин А.В. Фразеология современного английского языка. Москва :Наука, 1972. 112 с.
48. Куштенко Л.Ю. Этимологический справочник учителя английского языка. Київ : Академия, 1987. 139 с.
49. Лагута О.Н. Метафорология: теоретические аспекты. Новосибирск: Новосибирский государственный университет, 2005. 301 с.
50. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем. Москва :Филолог, 1990. 401 с.
51. Латышев Л.К. Курс перевода: эквивалентность перевода и способы ее достижения. Москва :Высш. шк., 1988. 300с.
52. Лексикология английского языка. Пособие для учителей средней школы. / под ред. Амосовой Н.Н. Ленинград :Угпедгиз, 1955. 170 с.
53. Лингвистику раскрасили в разные цвета.«Обзор». Ленинград : ЛДПУ, 2007. Вип.50. 53 с.
54. Лихачев Д.С. Концептосфера русского языка.*Русская словесность. От теории словесности к структуре текста: Антология.* Москва :Academia, 1997.289 с.
55. Львовская З.Д. Современные проблемы перевода. Москва :URSS, 2007. 220с.
56. Магия цвета. Харьков, 2007. 68 с.
57. Малярова Н. Цвет и настроение.*Праздник.* 1998. Вип. 2. С.58-59.
58. Мелерович А.М., Мокиенко В.М. О принципах словаря индивидуально-авторских употреблений фразеологических единиц в современном русском языке.*Советская лексикография* : сборник статей. Москва, 1998. С.101-115.
59. Минский М. Фреймы для представления знаний. М. : Энергия, 1979.– 148 с.

60. Мокиенко В. М. Славянская фразеология: учеб. пособие для студентов. М., 1989. 207с.
61. Нагорна О.О. Етнокультурні особливості семантики англійських фразеологізмів (на матеріалі британського варіанту англійської мови) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол.наук: 10.02.04. Одеса, 2008. – 21 с.
62. Немов Р.С. Психология. В 3-х кн. Кн. 1: Общие основы психологии. Москва :Наука, 2000. 148 с.
63. Петровский О. С. Общая психология. Москва, 1987. С. 118-136.
64. Пономаренко Л.О. Вплив східних мов на формування англійської фразеології.*Мовознавство*.Київ : Наукова думка, 1975.Вип. 2.С.26-28.
65. Порожнюк А. Червона барва в мовній палітрі.*Урок української*. 2000. Вип. 1. С.28-29.
66. Потебня А.А. Мысль и язык. Київ : Наукова думка, 1993. 113 с.
67. Потебня А.А. Слово и миф. Москва :Прогресс, 1989.219 с.
68. Потебня О.О. Эстетика і поетика слова. Київ : Наукова думка, 1985. 68 с.
69. Редін П.О. Типи системних зв'язків фразеологічних одиниці у мові.*Мовознавство*.Київ : Наукова думка, 1994. Вип. 4-5. С.50-52.
70. Середина К.Г. и др. Идиоматика в английской речи. Ленинград :Утро, 1971. 342 с.
71. Скрипник Л.Г. Фразеологія українсько мови. Київ : Академия, 1973. 169 с.
72. Смирницкий А.И. Лексикология английского языка. Москва :Наука, 1956. 344 с.
73. Смирницкий А.И. Морфология английского языка. Москва :Филолог, 1959. 402 с.
74. Смирницкий А.И. Синтаксис английского языка. Москва :Наука, 1957. 256 с.
75. Смит Л.П. Фразеология английского языка / пер. с англ. А.Р.Игнатъева. Москва :Просвещение, 1959. 301 с.

76. Соссюр Ф. Курс общей лингвистики. Екатеринбург, 1999. 103 с.
77. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. Москва :Школа «Языки русской культуры». 1996. 288 с.
78. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. Москва :Просвещение, 2005. 199 с.
79. Ткаченко О.Б. З історії назв кольорів в українській мові: червоний (червінець, червоне золото). Київ : Наукова думка, 1967. 85 с.
80. Фізер І. Психолінгвістична теорія літератури О.Потебні. Метакритичне дослідження. Київ, 1993
81. Чёрная А.И. Фразео-семантическое поле и фразеологический синонимичный ряд.*Фразеологическая система английского языка*:межвузовский сборник научных трудов.Челябинск: ЧИИЯ, 1985. С. 35-64.
82. Чікало М.І. З історії назв кольорів в українській мові (XIV–XVIII століття).*Записки Наукового товариства імені Шевченка*. Т. 234: Праці Філол. секції / ред. О. Купчинський. Львів, 1997.С. 186-209.
83. Чікало М.І. Номінації коричневого кольору.*Українська історична та діалектна лексика* / НАН України, Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича. Вип. 2. Київ: Наук. думка, 1995.С. 77-89.
84. Шехтман Н.А. Практикум по фразеологии современного английского языка. Ленинград, 1971. 53 с.
85. Щербань Н.П. Про один із засобів контекстуальних перетворень фразеологізмів.*Мовознавство*.Київ : Наукова думка, 1975. Вип. 4. С. 41-45.
86. Fillmore Ch. Frame Semantics. *Linguistics in the Morning Calm. : Selected Papers from the SICOL*. 1982. P. 111–137.
87. Talmy L. Figure and Ground in Complex Sentences // *Universals of Human Language ; ed. by J. Greenberg. – Vol. 4. Syntax. – Stanford : Stanford Univ. Press, 1978. – P. 625–649.*

ПЕРЕЛІК ДОВІДКОВИХ ДЖЕРЕЛ

88. Баранцев К.Г. Англо-український фразеологічний словник. Київ : Прогрес, 1969. 405 с.
89. Владовская И.С. Сборник фразеологических словосочетаний и идиом разговорного английского языка. Москва : Наука, 1970. 309 с.
90. Новий тлумачний словник української мови у чотирьох томах / Уклад.: В.В.Яременко та ін. Київ, 1999. Т.2. 431 с.
91. Спирер Р.А. Словарь американских идиом. Москва, 1991. 460 с.
92. Удовиченко Г.М. Словник українських ідіом. Київ : «Радянський письменник», 1968. 336 с.
93. Фразеологічний словник української мови / уклад. В.М.Білоноженко та ін. Київ : Наукова думка, 1993. 317 с.
94. A Basic Dictionary of Synonyms and Antonyms. New Dehli, 1983. 341 p.
95. A Concise Etymological Dictionary of the English Language. By the rev. Walter W. Skeat. New-York, 1963. 497 p.
96. Collins Shorter English Dictionary 60.000 References with etymological pronouncing. London, 1973. 388 p.
97. Leech G.N. Principles of pragmatics. L., N.Y. Longman Inc., 1983. 190 p.
98. Longman Dictionary of English Idioms. London, 1979. 873 p.
99. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. London, 1974. 541 p.
100. Roget's Thesaurus of English Words and Phrases. 6th. Ed. London, 1982. 903 p.
101. Soule's Dictionary of English Synonyms. Toronto – New-York –London – Sydney, 1981.431 p.
102. The New Book of Popular Science. Danbury, Connecticut, 1996 Vol.3. 1168 p.
103. The World Book Encyclopedia. Chicago, London, Sydney, Toronto,1994. Vol.4. 1260 p.

104. Webster's New Twentieth Century Dictionary of the English Language. Unabridged. New-York, 1993. 892 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

105. <http://alexander.sensusdesign.ru/authors/index.php?author=1002#caption>
106. <http://ar.sky.ru/friends/14.07.2007/9>
107. <http://belpaese2000.narod.ru/Trad//transform01.htm>
108. http://library.tup.km.ua/inf_res/bibliogr/dor/publik_2005.htm
109. http://www.dialog-21.ru/archive_article.asp?param=7354&y2004&vol=6077
110. http://www.franko.lviv.ua/faculty/intrel/tpp/lecture_16.htm
111. <http://www.krugosvet.ru/articles/76/1007655/1007655a1.htm>

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1.

Приклади перекладу фразеологічних одиниць

a black day	важкий, поганий день
a black year	чорний, нещасливий рік
a bolt from the blue	як грім серед ясного неба
a green horn	новак, хлоп'я, людина без досвіду
a green wound is soon healed	загоїться, поки весілля скоїться
a shot in the blue	помилка, промах
a yellow streak	нахил до віроломства, боягузтва
a white crow	біла ворона, дивне явище
as black as a thunder cloud, as black as sin	темний, похмурий (про людину)
as black as hell, as black as my hat, as black as pitch	зовсім темно, нічого не видно
as black as thunder	хмара – хмарою
as blue as a badger	дуже посинілий, синій, як пуп
as red as a beetroot	червоний, як буряк
as red as a lobster	червоний, як рак
as red as a poppy	червоний, як маків цвіт
as red as a rose	кров з молоком
as red as a turkey-cock	червоний, як індик
as red as blood	червоний, як кров
as red as fire	червоний, як вогонь
as white as a ghost, as white as ashes, as white as marble	блідий, як полотно
as white as a lily,	білий, як сніг, білосніжний

as white as chalk, as white as ivory, as white as milk, as white as wool	
as yellow as a crow's foot, as yellow as a guinea, as yellow as a kite's claw, as yellow as corn	ЖОВТИЙ, ЯК ЛИМОН
as yellow as gold	ЗОЛОТИСТИЙ; ЗОЛОТАВИЙ
black and white	МАЛЮНОК ПЕРОМ
in black and white	ЧОРНИМ ПО БІЛОМУ, ЦІЛКОМ ЯСНО
black beast	ЛЮДИНА, ЯКУ НЕНАВИДЯТЬ
black bottle	ОТРУТА
black coat	СВЯЩЕНИК, ПІП
black gown	КАТОЛИЦЬКИЙ СВЯЩЕНИК
black hen lays a white egg	ЧОРНА КОРОВА ТА МОЛОКО БІЛЕ
black letter	СТАРОВИННИЙ АНГЛІЙСЬКИЙ ГОТИЧНИЙ ШРИФТ
black literature	КНИГИ З ГОТИЧНИМ ШРИФТОМ
black looks	ПОХМУРІ, НЕСХВАЛЬНІ ПОГЛЯДИ
black ox has trod on his foot	ЙОГО СПІТКАЛО НЕЩАСТЯ
black shirt	ФАШИСТ
blue bonnet, blue cap	ШОТЛАНДЕЦЬ
blue jacket	МАТРОС АНГЛІЙСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО ФЛОТУ
blue-coat boy	УЧЕНЬ БЛАГОРОДНОЇ ШКОЛИ
devil is not so black as he is painted	НЕ ТАКИЙ ВІН ВЖЕ ПОГАНИЙ, ЯК ЙОГО ЗОБРАЖУЮТЬ
green labour	НЕКВАЛІФІКОВАНА РОБОЧА СИЛА
green old age	ЗДОРОВА АБО ЩАСЛИВА СТАРІСТЬ
green room	АРТИСТИЧНА ВБИРАЛЬНЯ
green stuff , green meat	ОВОЧІ, ЗЕЛЕНЬ

green wound	свіжа рана
green year	дитячі роки
in the green tree	під час розквіту, процвітання
in the green wood	у розквіті сил
knight of the green cloth	картяр
like blue murder	дуже швидко, щодуху
priest of the blue bag	адвокат
red coat	англійський солдат
red cock	пожежа
red cock will crow in his house	його підпалять
red hat	звання кардинала
red lamp	публічний дім
red man	червоношкірий індієць
red man's fire	вогнище по-індійському
red rag	те, що дратує, бісить
red tab	штабний офіцер
red-light district	район публічних домів
rosy in the garden	все в порядку
the blue blanket	небо
the blue devils	біла гарячка смуток, нудьга
the gray mare is the better horse	дружина верховодить
the green cloth	більярдний стіл
the red-coated gentry	британські солдати
the white trap	біла пастка, отрута, яку вживають для полювання
things look black	справи погані
things look blue	справи погані, справи гіршають
to act as a red rag acts upon a bull	сильно дратувати, виводити з себе

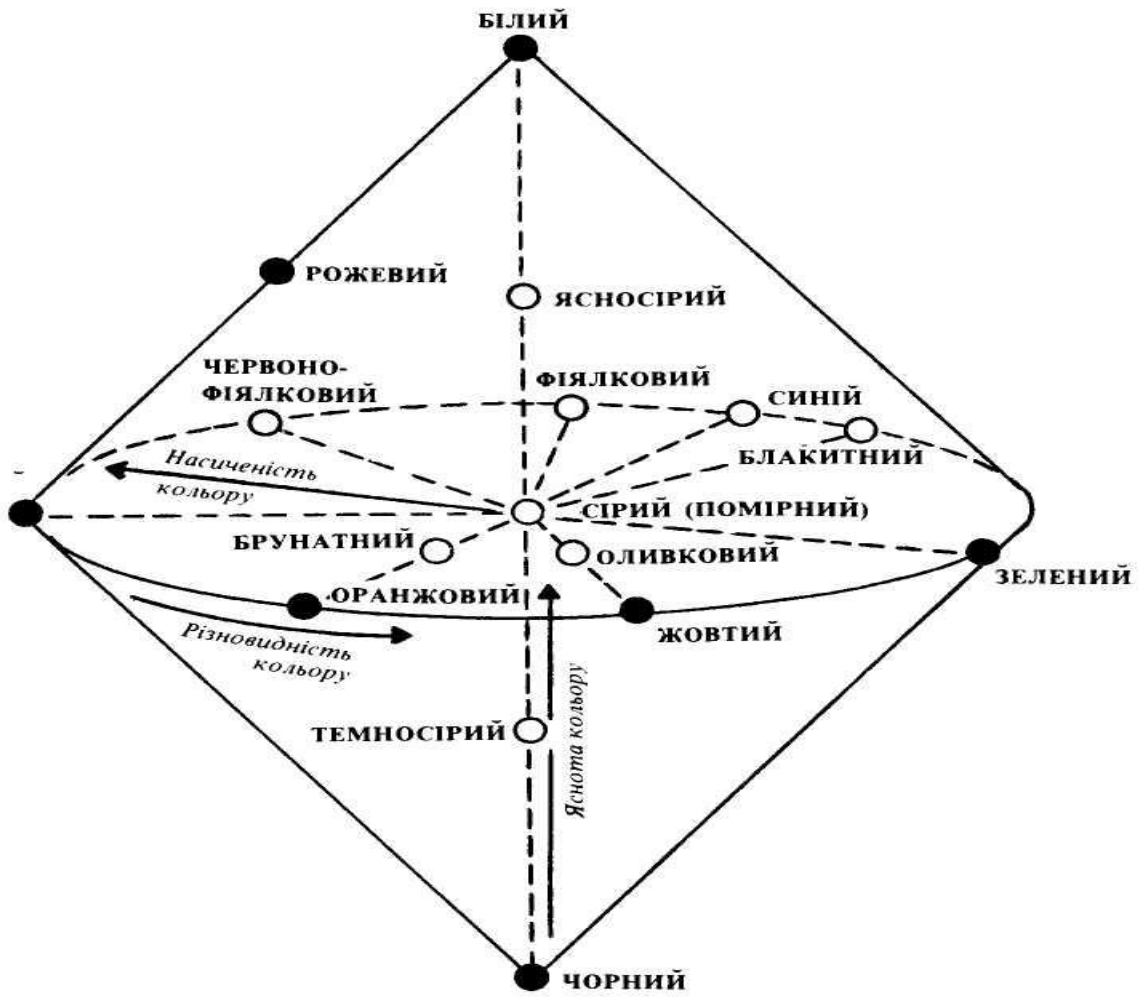
to be in the blues	нудитися, хандрити
to get the blues	засмутитися
to have a fit of blues	бути в пригніченому стані
to beat somebody black and blue	побити до синців
to call white black	обстоювати очевидну неправду
to cry blue murder	горлати, репетувати
to depict in black colours	представляти в поганому світлі
to drink till all's blue	допитися до білої гарячки
to give smb. the blues	наводити нудьгу на когось
to hang out the white flag	здатися, визнати себе переможеним
to look at the black side of things	дивитися песимістично
to look black	мати незадоволений, похмурий, злий вигляд
to look blue	мати пригнічений вигляд; бути безнадійним
to marry into the purple	взяти шлюб з членом королівської сім'ї
to paint smth. black	показувати в найгірших тонах
to put on a white sheet	каятися, визнавати прилюдно свої помилки
to see everything through rose-coloured spectacles	бачити все в рожевому світлі
to see green in one's eye	вважати когось дурним
to see red	скипіти, розлютитися
to show the white feather	злякатися, виявити малодушність
to take a rosy view of smth	оптимістично дивитися на щось
to turn yellow	злякатися, виявити малодушність
to vanish/disappear into the blue	піти димом догори; зникнути безслідно
true blue	вірна, постійна людина
true blue will never stain	порядна людина ніколи не підведе
white caps	білі гребені хвиль, "баранці"
white feather	боягузство
white frost	іній, наморозь

white letter	латинський шрифт
white lie	невинна брехня, брехня заради порятунку
white liver	малодушність, боягузство
white man	порядна, добре вихована людина
white meat	біле м'ясо, свинина, телятина, курятина
white-collared workers	трудова інтелігенція
yellow back	дешевий бульварний роман
yellow dog	підла, боягузлива, нікчемна людина
yellow journal	бульварно-сенсаційний журнал
yellow journalism	бульварна преса

Додаток Б

Діаграма Б.1.

Брила кольорів

Додаток В

Показник українських назв кольорів та їх англійських відповідників

ЧЕРВОНІ, РОЖЕВІ ТА СПОРІДНЕНІ КОЛЬОРИ

амарантовий – amaranth, amaranthine.

багрянець, багрець, червінь – crimson, blood red, purple.

багрянний – crimson, blood red, purple.

бордовий, бордо – bordeaux, wine, claret; burgundy.

«бро'сквяний», «персиковий» – peach.

буряковий, бурячковий (темночервоний з синюватим відт.) – beetroot purple.

вишневий – cherry, cerise.

вогняночервоний – fire red.

вохристий, охристий, охровий, охряний – ocher.

густочервоний – crimson, blood red, purple.

калиновий (червоний) – cranberry ruby, cranberry red.

кармазиновий, кармазинний (темночервоний) – dark red; kermes.

карміновий, кармінний (яскравочервоний) – carmine.

киноварний, цинобровий (червоний) – vermilion.

коральовий, коралевий – coral.

кривавий, кривавочервоний – blood red, sanguine.

кумачевий, кумачний (яскравочервоний) – carmine, scarlet.

лососевий, сомон – salmon, salmon pink.

маковий – poppy, poppy red.

малиновий – raspberry.

мідночервоний – copper.

мідяний, мідянистий – copper.

помідоровий – tomato red.

рожевий – pink, rose, roseate.

рожевуватий – pinkish.

рубіновий – ruby, rubious.

рудий – red (of hair); tawny, rusty, foxy,

рум'яний – rosy, ruddy, rubious.

червіньковий (густочервоний з 'коричневим' відт.) – terracotta, red brown, burnt sienna.

червлений, черлений (поетичне - темночервоний) – crimson, dark red.

червоनावий, червонастий, червонуватий, червонявий – reddish.

червоний – red.

червоногарячий – brilliant red, vivid red.

яскравочервоний – brilliant red, vivid red; scarlet.

ПОМАРАНЧЕВІ ТА СПОРІДНЕНІ КОЛЬОРИ

'абрикосовий' – peach.

бурштиновий, янтаревий, янтарний – amber.

«гарбузовий» – pumpkin.

коралевий – coral, coralline.

кукурудзяний (золотистожовтий) – maize, corn.

мідяний, мідянистий (С: червоножовтий) - copper.

«морквяний» – carrot.

оранжевий (жовтогарячий), жовтогарячий, помаранчовий – orange.

полум'яний, полум'яночервоний, полум'янисточервоний – flame, flame red.

старе золото – old gold, antique gold.

теракотовий (червонуватобрунатний) – terra cotta.

шапрановий, шафранний (оранжовожовтий) – crocus, saffron.

ЖОВТІ ТА СПОРІДНЕНІ КОЛЬОРИ

восковий, вощаний – (bees)wax-colored.

вохристий, охристий, охровий, охряний – ocher.

«гірчичний», – mustard.

гороховий – pea green.

золотий, золотистий, золотастий – gold, golden, aureate.

жовтавий, жовтявий, жовтуватий, жовтастий – yellowish.

жовтий – yellow.

«жовтцевий» – buttercup.

«канарковий» – canary.

кремовий – cream.

маслуватий – butter yellow.

медовий, медяний – honey.

палевий (блідожовтий з рожевим відт.) – shell pink, pinkish, pale yellow.

пісочний, пісковий – sand.

рудий – red (of hair), tawny (of animal coat), fulvous.

солом'яний, соломковий, солом'яножовтий – straw.

топазовий – topaz.

цитриновий, 'лимонний' – lemon.

шартрез – chartreuse.

ЗЕЛЕНІ, ОЛИВКОВІ ТА СПОРІДНЕНІ КОЛЬОРИ

аквамариновий, аквамаринний – aqua-marine.

гнилозелений – moss green.

гороховий, гороховозеле'ний – pea green.

зеленавий, зеленастий, зеленкуватий, зеленявий, зеленястий – greenish.

зелений – green.

«мідянковий» – verdigris.

«нефритовий» – jade.

оливковий – olive.

«резедовий» – reseda.

салатний, салатовий – lettuce green.

смарагдовий – emerald, emerald green.

трав'янозелений – grass green.

хакі (сіруватозелений з 'коричневим' відт.) – khaki.

БЛАКИТНІ, СИНІ ТА СПОРІДНЕНІ КОЛЬОРИ

барвінковий (голубуватий) – periwinkle.

берлінська блакить, берлінська синь, берлінська лазур – Prussian blue.

блакитний (небесноголубий; голубий) – cyan; sky blue.

блакитнуватий – (light) bluish, (light) blueish.

волошковий, – cornflower blue.

темносиній, темнофіялковий, – navy blue, navy,

електрик (синій з сірим полиском) – electric, electric blue.

індиговий (темносиній) – indigo; royal blue, slate blue.

синій – blue.

терновий (темносиній) – sloe-colored.

ультрамариновий (яскравосиній) – ultramarine.

ФІЯЛКОВІ, ЧЕРВОНОФІЯЛКОВІ ТА СПОРІДНЕНІ КОЛЬОРИ

аметистовий – amethyst, amethystine.

багрянець, багрець (густочервоний пурпуровий к.) – purple.

«баклажановий», «баклажанний» – eggplant.

бузковий – lilac.

«лавандовий» (блідо-ліловий) – lavender.

сливовий – plum.

фіолетовий – violet.

фіалкуватий – violetish; purplish.

БРУНАТНІ ТА СПОРІДНЕНІ КОЛЬОРИ

бежовий, бежевий, беж ('світлокоричневий' з кремовим відт.) – beige, ecru.

бронзовий – bronze.

брунатнуватий, 'коричнюватий', – brownish.

бурий ('темнокоричневий' з сіруватим а. червонуватим відт.) – brown; chestnut, russet.

гірчичний, – mustard.

іржавий, ржавий – rust.

кавовий, 'кофейний' – coffee, cafe-au-lait.

каштановий – chestnut.

пісковий, пісочний – sandy, sand.

рум'яний (про печиво) – browned.

сепія – sepia.

темножовтий – raw sienna; burnt sienna.

цинамоновий, 'коричневий' – cinnamon.

шоколадний – chocolate.

БІЛІ, СІРІ ТА ЧОРНІ КОЛЬОРИ

(АХРОМАТИЧНІ КОЛЬОРИ)

'алебастровий' – alabaster.

біластий, білястий, білуватий – whitish.

білий – white.

білосніжний, сніжнобілий – snow-white.

«вершковий, 'сметанковий' – pale cream, off-white.

вугляний – coal black.

«гагатовий» – jet, jet black.

глинястий – clay-colored.

глинястосірий – clay-gray.

димчастий – smoke.

крейдяний (білий і матовий) – chalk-white.

лілейний, лілейнобілий – lily-white.

мармуровий – marble-white.

мишастий – mouse, mouse-gray.

молочний (білий і непрозорий), молочнобілий – milky.

невтральний сірий – neutral gray.

олов'яний, 'свинцевий' – leaden.

перламутровий – mother-of-pearl, nacre.

перловий (С: сріблястосірий) – pearl, pearl gray.

попелястий, попеластий, попельнастий – ashen, ash-gray, cinereus.

сизий (темносірий з синюватим полиском) – slate gray.

сіруватий – grayish.

срібний – silver, silvery.

сталевий – steel.

чорний – black.

чорнуватий – blackish.

НАЗВИ КОЛЬОРІВ ВОЛОССЯ, ТІЛА ТА ОЧЕЙ

А. Кольори волосся

білявий, білявець; білявка, білянка – blond; blonde.

золотий, золотистий – golden, gold.

золотистокаштановий – auburn, titian.

каштановий – chestnut.

конопляний (к-у прядива з конопель) – towheaded, towhead.

ляний – flaxen.

пісочний, пісковий (сіруватожовтий) – sandy, sand.

просивий – grizzled.

рудий (червоножовтий) – red-headed, redhead.

рудуватий (трохи рудий) – reddish-blond, strawberry blond.

русий – blond, fair-headed.

русявий (світлорусий) – blond, fairheaded.

сивий (що став білий, срібний) – gray-haired, gray-headed.

сивуватий, сивавий, сивастий – graying, grizzly.

смоляний (дуже чорний і блискучий) – jet-black.

Б. Кольори тіла та обличчя

альябастровий (білий і частково прозорий) – alabaster-like.

альбінос (людина без нормальної пігментації) – albino.

блідий – pale, wan, pallid.

восковий, вощаний – waxen, beeswax-like.

в синцях, в синяках, посинячений – black-and-blue.

глинястий, глинястосірий – clay-gray.

загорілий, засмаглий, засмалений – tanned, sunburnt, bronzed.

зашарений, зашарілий – blushed, flushed.

землистий – ashen, pallid, wan, pale.

мармуровий – marmoreal, marble.

мертвецьки білий, мертвотнобілий, мертовнобілий – cadaverous, ashen. мурий (з ластовинням /про обличчя/) – browned and freckled.

рашель (к. пудри до обличчя) – natural, flesh-tone.

рум'яний – rosy, ruddy, rubicund; sanguine.

синюшний (синюватий, синій від зменшення кількості кисню в крові) – cyanotic.

смаглий, смаглявий, смуглий, смуглявий – swarthy, black-a-vised, melanous.

тілесний – flash; carnation, natural, nude.

хворобливожовтий – sallow.

В. Кольори очей

агатові – sparkling, glossy.

безбарвні – colorless.

блакитні – azure, sky-blue.

брунатні – brown.

бурі – chestnut, brown.

бурштинові, янтареві, янтарні – amber.

вогненні (з яскравим полум'яним блиском) – fiery, burning.

водяві, водянисті (який не має певного кольору; безбарвний) – colorless; of nondescript color.

водянозелені – aqua green.

волошкові (сині) – cornflower blue.

вугляні – coal-black.

зеленаві, зеленасті, зеленисті, зелен/к/уваті, зеленяві – greenish.

зелені – green.

зіркаті (променисті, сяючі) – radiant.

карі – hazel; dark brown.

'коричневі', брунатні – brown.

посоловілі (сонні, безтямні; невиразні, притьмарені) – bleary, fishy.

сапфірові – sapphire.

сірі – gray.

склисті, скляні – glassy.

сталеві, стальові, сталльні – steely.

тернові (темносині) – sloe-colored.

фіолетові – violet.

МАСТІ (КОЛЬОРИ) ТА ЗАБАРВЛЕННЯ ТВАРИН

агуті (забарвлення шерсті, в якій кожний волосок має ясні і темні смужки напереміну) – agouti.

альбінос (тварина з ненормально білою шерстю) – albino.

буланий (/про коня/ світлорудий), 'соловий' – light bay, fawn, cream, tawny, dun

бурий ('темнокоричневий' з сіруватим а. червонуватим відт.) – chestnut.

вороний (/про коня/ чорний з синюватим полиском), (іменник) воронько – raven.

гливий (сірожовтий) – grayish yellow; patched in black and yellow.

гнідий (/про коня/ 'темнокоричневий') – bay.

гречаний (/про коня/ з брунатними цятками на білій шерсті) – dappled (with brown spots on white background).

жовторябий – spotted on yellow background.

дерешуватий, чалий (сірий, 'сірокоричневий'), (іменник) дереш – roan.

зозулястий (рябий; пістрявий, в чорні й білі плямки) – speckled, dotted, having white and black spots.

крапчастий – spotted, speckled.

красий (строкатий, барвистий) – particolored, piebold.

мишастий (сірий) – mouse, mouse gray; dun

мурий (темносірий а. сіробурий з плямами) – dapple gray.

пістрявий (з різнокольоровими плямами а. смугами) – mottled, calico, brindled.

плямистий – spotted, blotched, splotched, maculate(d).

попелястий, попелястий (сірий) – ash-gray.

рудий – rufous; tawny.

рудуватий – reddish, rufescent.

сивий – gray.

смугастий, смугнастий, – stripped, barred.

строкатий (укритий різнобарвними смужками, плямами і т. ін., забарвлений в різні к-и; пістрявий) – motley, mottled, pied, variegated, multicolored, particolored; piebold, skewbold, pinto, calico.

у латках = blotched, piebald, dappled.

у яблуках, у яблука, яблукатий – dappled, piebald.

НАЗВИ ДВО– ТА БІЛЬШЕКОЛІРНИХ ЗАБАРВЛЕНЬ

горошковий (з круглими цяточками а. кружальцями), у горошок – polka dot.

картатий, клітчастий, (про тканину з чотирикутними візерунками), = checkered, chequered, plaid, tartan.

крапчастий, краплистий (укритий крапками, цяточками) – spotted, dotted, dotty, speckled; polka dot.

пістрявий (з різнокольоровими плямами а. смугами) – mottled, variegated, multicolored.

плямистий, – spotted, blotched, splotched, maculate, maculated, veriegated.

різнобарвний, різноколірний – multicolored, varicolored, versicolored.

рябий, рябканйстий (покритий плямами іншого кольору) – spotted, speckled; rock-marked.

сітчастий – reticulated.

смугастий, смугнастий, – stripped, barred.

смужкуватий – narrowly striped, streaked.

у латках – patched, blotched, particolored.

цяткований, цятований, цятатий – dotted, speckled, spotted.

Summary

Color plays a significant role in society. However, so far color has no common concept within one science.

The topicality of this research is due to the fact that in modern translation studies, there is a growing tendency to maximize the explication of the analysis of the translation process.

The **object** of the research is components of phraseology, namely those units for which the denotative meaning is a sign of color.

The **subject** of the research is ways of translating phraseologies with a color component.

The **aim** of the research is to comprehensively study the vocabulary of color in Ukrainian and English cultures in the linguistic aspect. Achieving this goal requires solving a number of tasks, namely:

- to analyze references on research problems;
- to explore the concept as a categorical basis of language;
- to identify culturally conditioned features of the phenomenon of the concept of "color";
- to consider the degree of psychological interpretation of color, reflected in the phraseology.
- to find out ways to convey the intercultural features of the concept of color by means of the target language;
- to establish the most adequate ways of rendering phraseology with the concept of color in the Ukrainian language.

The **scientific novelty** of the research is to reveal the main properties of the component composition of phraseological units, which include coloronyms.

Theoretical significance is that this work is a contribution to the study of language units of different levels; in determining the typological features of the English language at the lexical level.

The **practical significance** of the research lies in the possibility of using the results in lectures and seminars on lexicology of modern English, as well as special

courses of "Phraseological nomination" and "Cognitive onomasiology", and in classes of translation practice.

The aim of the work was achieved, the peculiarities of the functioning and translation of the concept of "color" in English and Ukrainian cultures were analyzed. Quite a large area of intersection of color vocabulary of Ukrainian and English languages is due to the universality of color characteristics as such.

According to the study, in English the largest number are phraseological units with the color black (24.71%). Second-ranked are phrases with the component blue (16.86%). Next in order are such color names as white (15.01%), red (14.31%), green (9.47%), yellow (6.47%), rosy, pink (3.24%), gray (2.78%), brown (2.54%), purple (0.69%), orange (0.23%). Among them there are those that include two or more coloronyms. They make up 3.69% of the analyzed phrases.

We can identify the main types of translation that are used for phraseology, depending on their type

- 1) Lexical phraseology;
- 2) Reproduction of predicative stable phrases;
- 3) Comparative phraseology;

Omission of a color unit during translation is accompanied by a change or loss of a set of visual associations. The color component is preserved if there is a phraseological equivalent in the target language, complete or partial with the color component, as well as in component-by-component translation (the meaning of the phraseological unit is adequately rendered due to transparency of the actualized internal form).

Анотація

Колір відіграє значну роль у житті суспільства. Однак дотепер колір не має загальної концепції в межах однієї науки.

Актуальність цієї роботи зумовлена тим, що в сучасному перекладознавстві усе виразніше відчувається тенденція до максимальної експлікації аналізу процесу перекладу.

Об'єктом дослідження є компоненти фразеологізмів, а саме тих лексем, денотативним значенням для яких є ознака кольору.

Предметом дослідження є способи перекладу фразеологізмів з компонентом кольору.

Мета роботи полягає у комплексному дослідженні лексики на позначення кольору в українській та англійській культурах в лінгвістичному аспекті. Реалізація данної мети вимагає вирішення низки завдань, а саме:

- провести аналіз літератури за проблемами дослідження;
- дослідити концепт як категоріальну основу мови;
- визначити культурно обумовлені особливості феномена концепту „колір”;
- розглянути міру психологічного трактування кольору, відображену у фразеологізмах.
- з'ясувати способи передачі міжкультурних особливостей концепту кольору засобами цільової мови;
- встановити найадекватніші шляхи передачі фразеологізмів із концептом кольору на українську мову.

Наукова новизна роботи полягає у розкритті основних властивостей компонентного складу фразеологічних одиниць, до складу яких входять колороніми.

Теоретична значущість полягає в тому, що ця робота є внеском в дослідження мовних одиниць різного рівня, у визначенні типологічних особливостей англійської мови на лексичному рівні.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання одержаних результатів у лекціях та семінарських заняттях із лексикології сучасної англійської мови, а також спецкурсах «Фразеологічна номінація» та «Когнітивна ономазіологія», а також на заняттях із практики перекладу.

Мета роботи досягнута, були проаналізовані особливості функціонування та перекладу концепту «колір» в англійській та українській культурах. Досить

велика площа перетину колірної лексики української та англійської мов зумовлена універсальністю колірної характеристики як такої.

Як показало дослідження, в англійській мові найбільшу кількість становлять фразеологічні одиниці з кольором *black* (24,71%). На другому місці фраземи з компонентом *blue* (16,86%). Далі у порядку зменшення йдуть такі назви кольорів як *white* (15,01%), *red* (14,31%), *green* (9,47%), *yellow* (6,47%), *rosy*, *pink* (3,24%), *gray* (2,78%), *brown* (2,54%), *purple* (0,69%), *orange* (0,23%). Серед них зустрічаються і такі, до складу яких входять два або більше колороніми. Вони становлять 3,69% проаналізованих фразем.

Можна виділити основні типи перекладу, які застосовуються щодо фразеологізмів в залежності від їх виду

- 1) Лексичні фразеологізми;
- 2) Відтворення предикативних стійких словосполучень;
- 3) Компаративні фразеологізми;

Вилучення колірної лексеми при перекладі супроводжується зміною чи втратою комплексу візуальних асоціацій. Колірний компонент зберігається, якщо у мові-сприймачі існує фразеологічний еквівалент, повний або частковий з компонентом кольору, а також при покомпонентному відтворенні (смісл фразеологічної одиниці відтворено адекватно завдяки прозорості значення актуалізованої внутрішньої форми).